

C O N N E C T A N T E L R I U

UN PASSEIG PER LA MEMÒRIA INDUSTRIAL

IRENE MAESTRE PLAZA

ÍNDEX

01.CONNEXIÓ I DESCONNEXIÓ

02. EL RIU OBLIDAT

03. CONNEXIONS I PARCS A
TRAVÉS DE LA INDUSTRIA

04. LA FÀBRICA QUE
CONNECTA

05. EL PAISATGE I UNA
ARQUITECTURA EN COMÚ

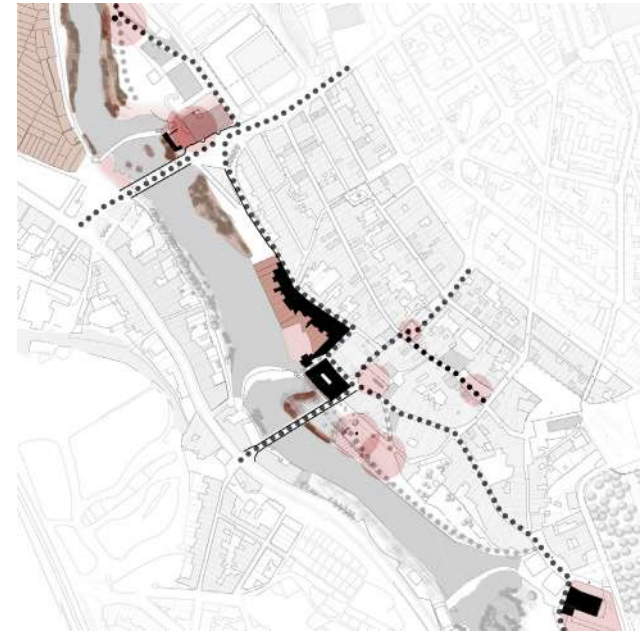
01. CONNEXIÓ I DESCONNEXIÓ

Al llarg d'aquest any hem desenvolupat la proposta per a la Fàbrica Vella de Sallent. En aquest llibre es recuperen els inicis del plantejament de la intervenció. Parlarem en concret de la connexió i desconnexió. L'estratègia urbanística que vam plantejar de bon començament consistia en rehabilitar les lleres del riu a través d'un recorregut, ja que consideràvem que la causa del mal funcionament dels espais lliures de riu era la poca relació entre els diferents espais i el tractament aïllat que s'hi generava. La voluntat d'aquest recorregut era recuperar el patrimoni industrial abandonat i posar en valor la necessitat de potenciar la memòria col·lectiva del poble per recuperar la relació entre l'arquitectura industrial, el riu Llobregat, les seves lleres i els

habitants de Sallent.

El llibre planteja com a tema principal la connexió. La presentarem primerament des de l'anàlisi de Sallent (parlant de la desconnexió), tot seguit s'explicarà el projecte urbanístic del recorregut amb els elements industrials com a motiu principal d'intervenció. De les ruïnes i elements abandonats en construirem connectors, generadors d'activitat i recuperadors del paisatge. Passarem a parlar de la Fàbrica Vella com a connector tant a nivell físic com visual i acabarem en un últim capítol de conclusió on proposarem la cohesió del recorregut mitjançant l'ús dels mateixos detalls constructius al llarg de la connexió per percebre la restauració del paisatge com a una única arquitectura.

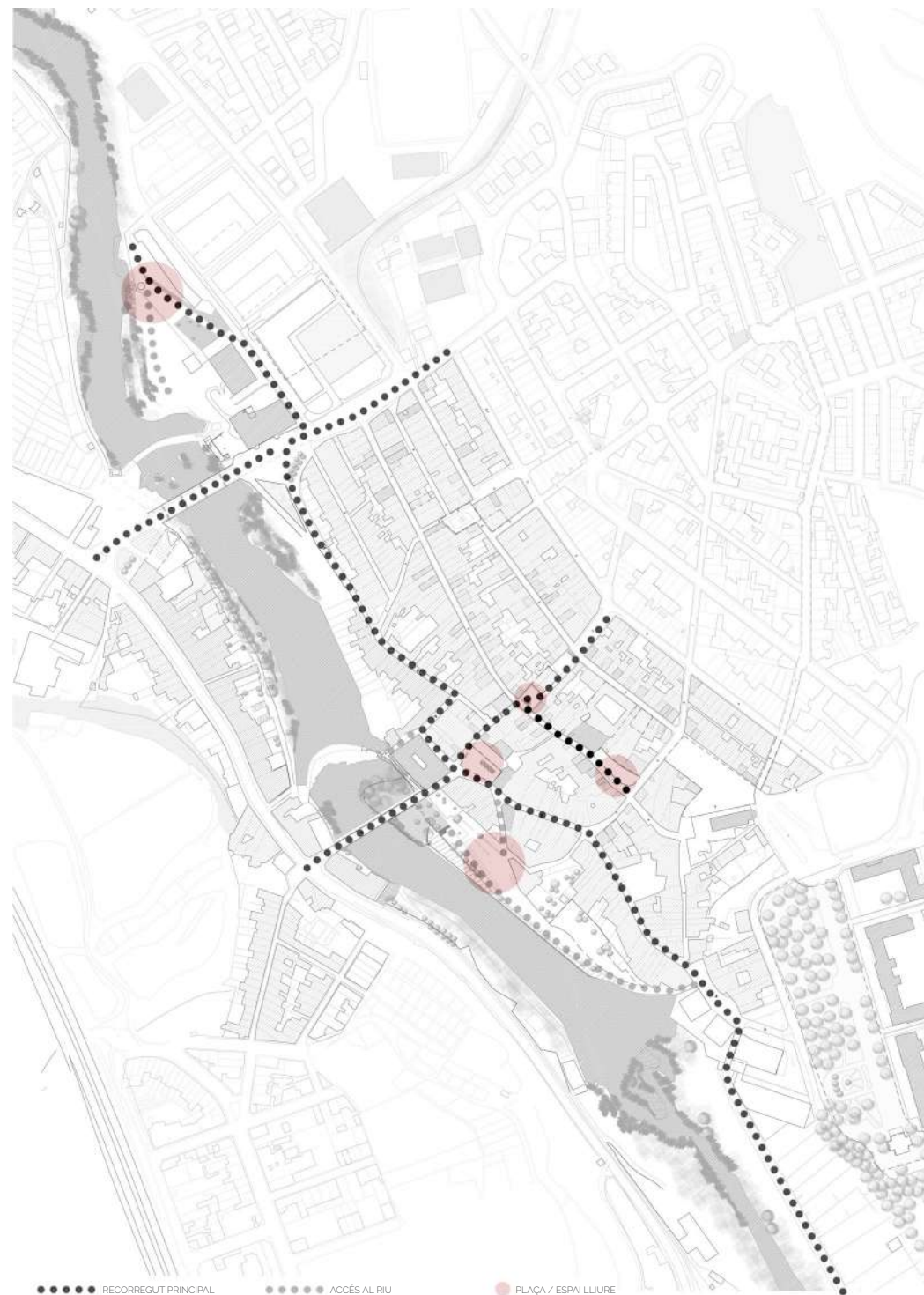
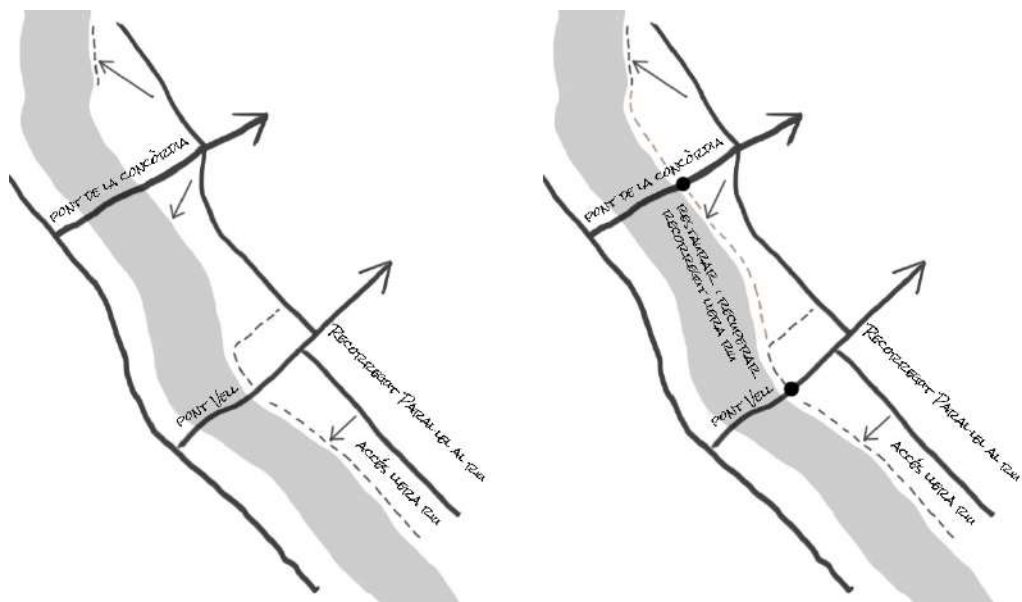
02. EL RIU OBLIDAT

CONTINUITATS DE SALLENT

El projecte consistirà en restaurar les lleres del riu i recuperar la relació perduda amb el nucli antic de Sallent. Certs elements que explicarem a continuació, dificulten l'accés al riu. Però comencem per veure quines són les connexions actuals.

Predominen les connexions al llarg dels ponts, travessant el nucli antic del poble. Apareix un recorregut paral·lel al riu però amb el que no s'hi relaciona per una diferència topogràfica que en dificulta la connexió. Trobem diferents punts des dels quals accedir a la llera del riu.

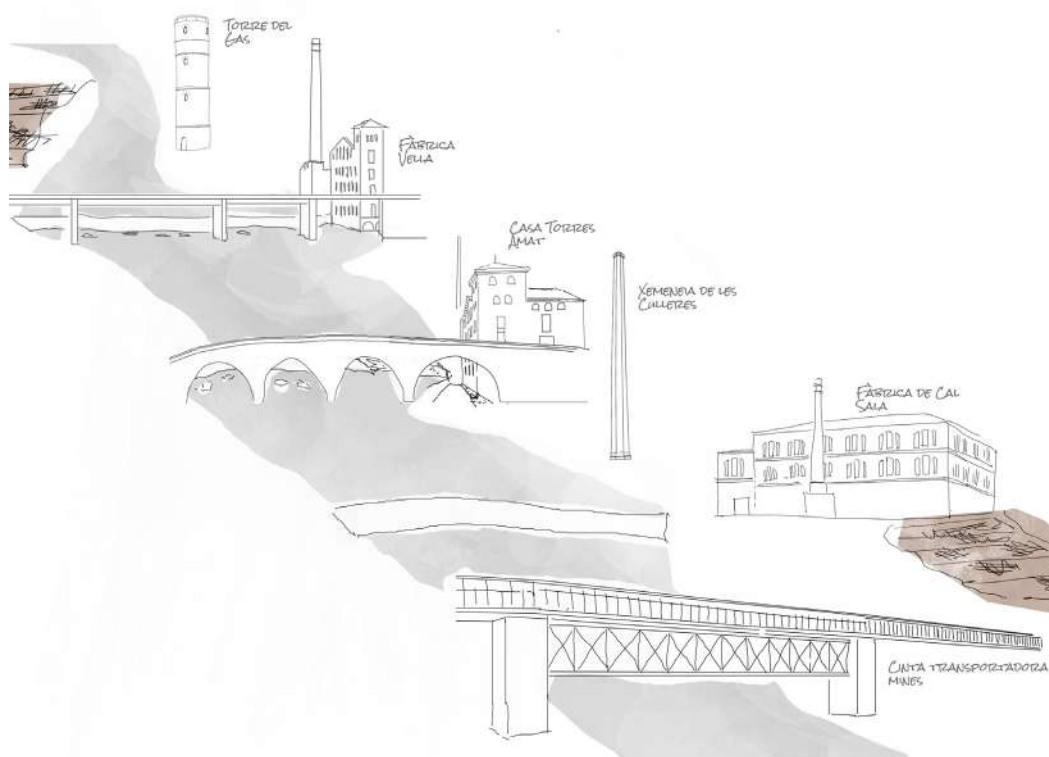
ELEMENTS IDENTITARIS DE RIU

Per connectar Sallent amb el riu busquem els elements identitaris de les lleres que puguin ser atractius per recuperar una relació perduda amb el nucli antic.

Aquests elements identitaris i patrimonials, que tenien tanta relació amb el riu en un passat, han quedat aïllats i desvinculats.

És el cas dels horts i les restes que queden del passat industrial: fàbriques i altres construccions com xemeneies, rescloses o canals. Tant els horts com les fàbriques vivien del propi riu per nodrir-se i funcionar.

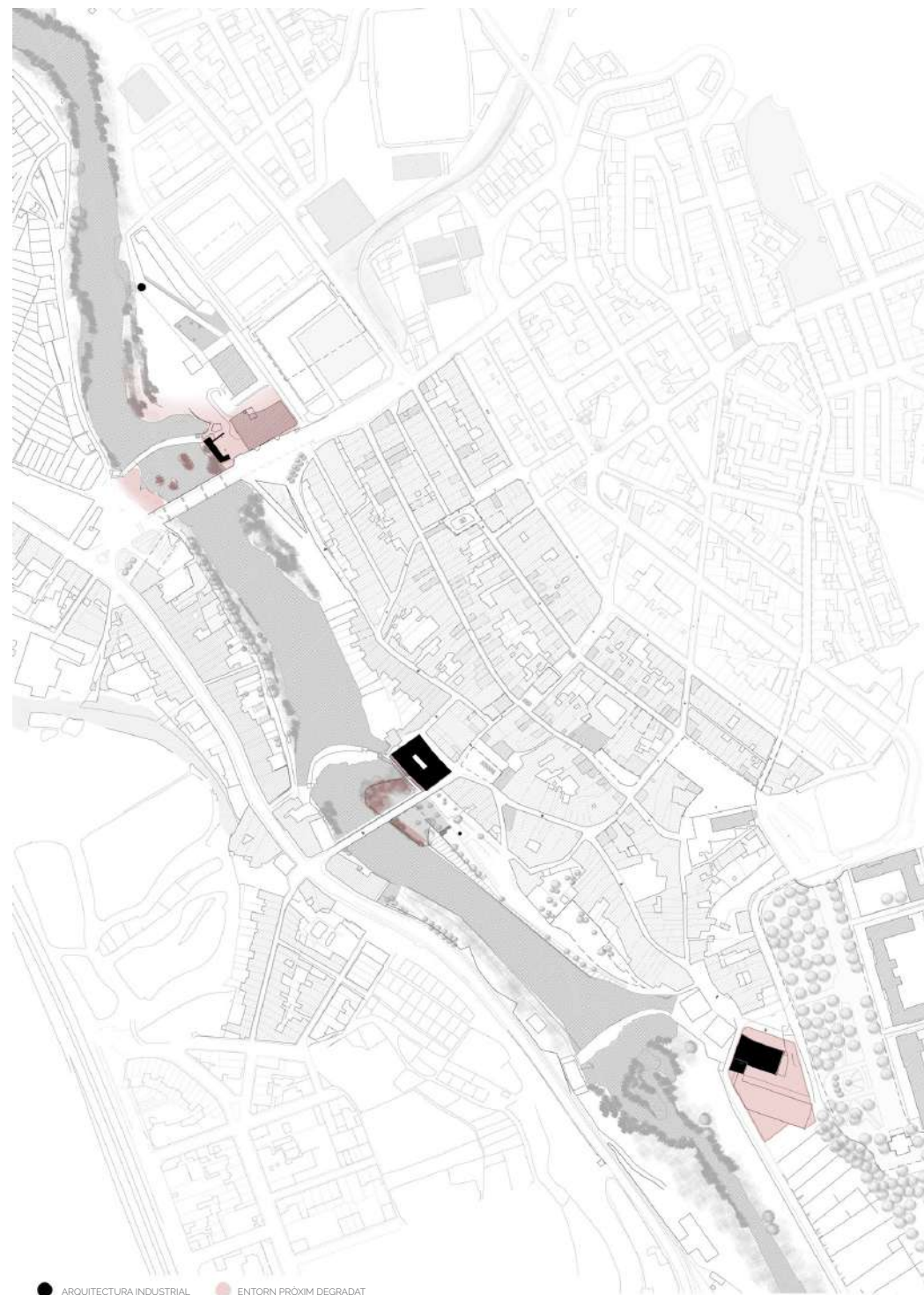
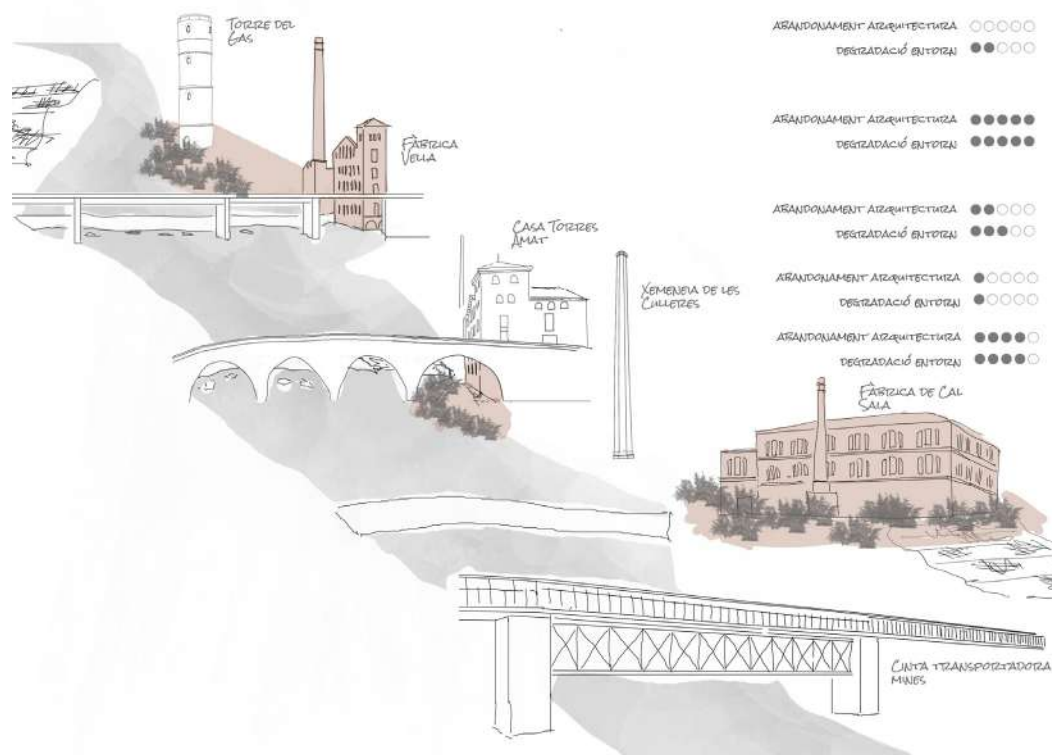
Buscarem la connexió que trobi la convivència perduda entre aquests elements i el riu.

RUINES QUE HAN DEGRADAT L'ESPAI DE RIU

Amb el final de la revolució industrial les arquitectures queden abandonades. Aquest estat ruïnós i deixat crea un aïllament de l'element i el seu espai immediat respecte el poble i els seus veïns. Com a conseqüència, els propis espais de riu que l'envolten es degraden.

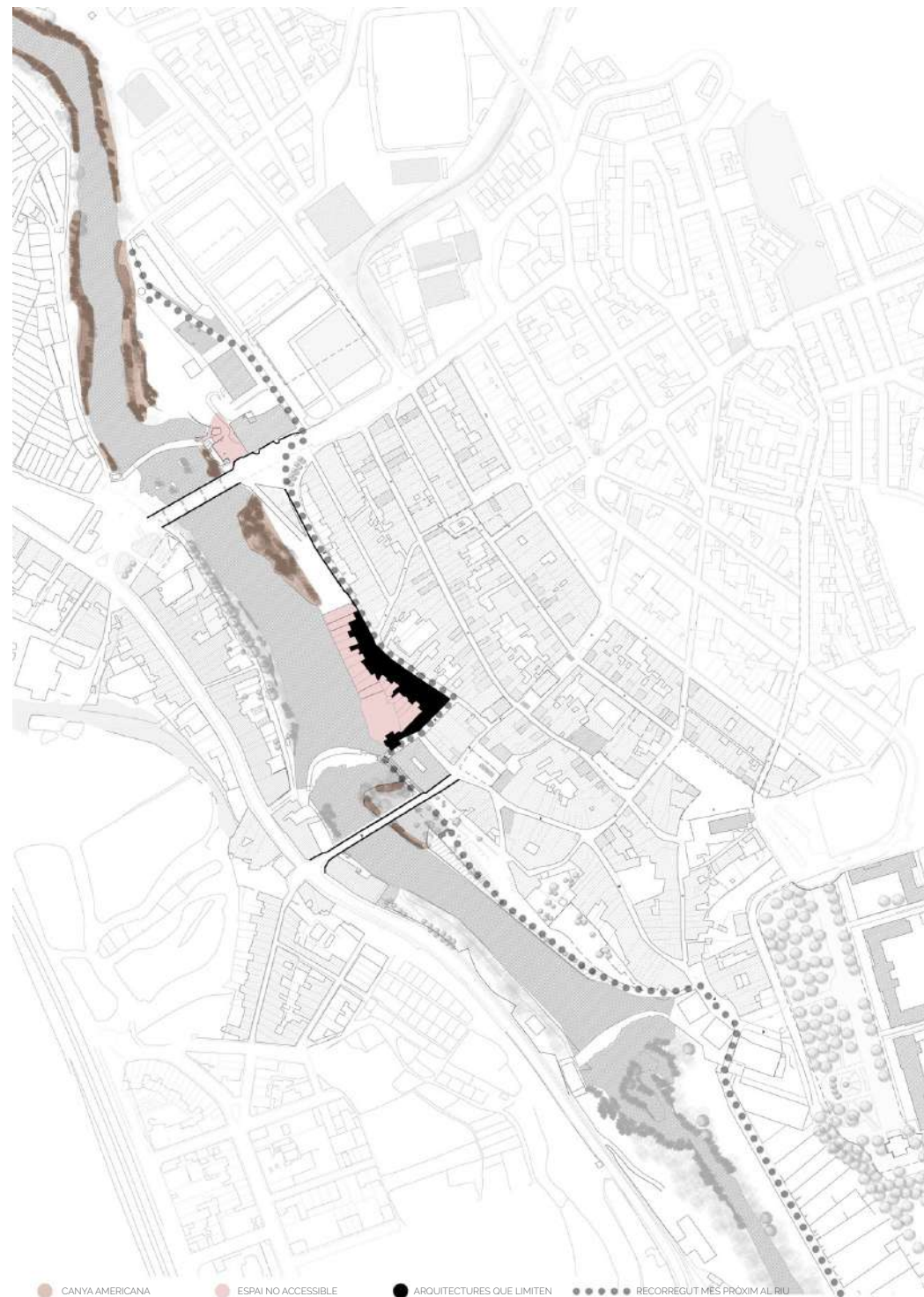
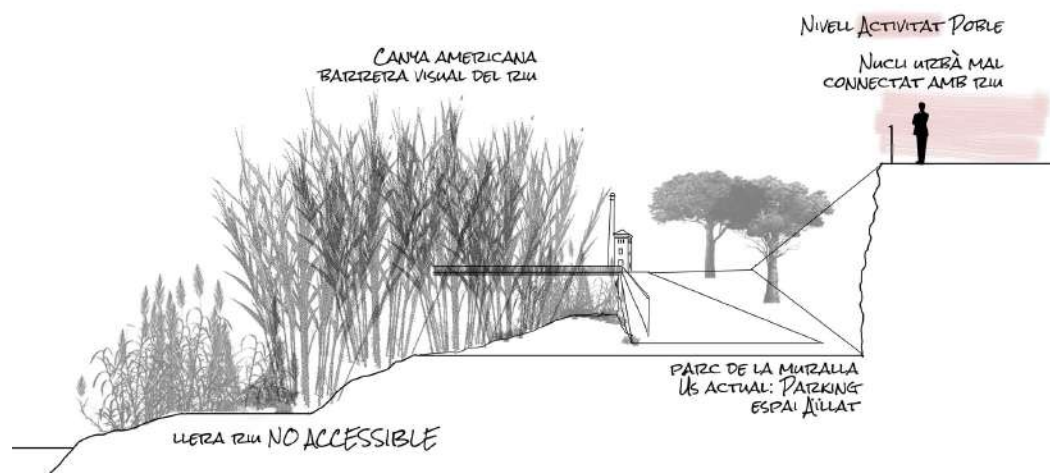
A causa del poc manteniment d'aquests espais la presència de la Canya Americana, una espècie invasora no autòctona, es troba en gran intensitat en certs punts. Es dificulta la visió entre el riu i nucli urbà amb el conseqüent impacte paisatgístic i fa impossible l'accés en algunes zones de riu.

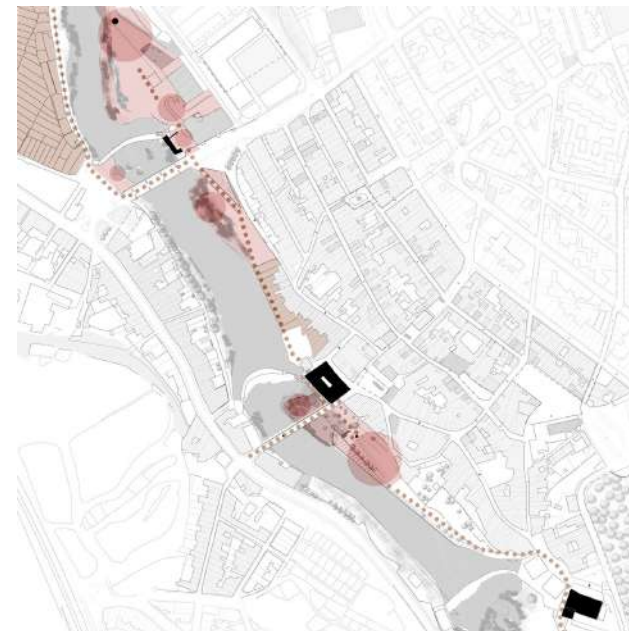
ELS LÍMITS DE LA CONNEXIÓ

Hi ha una connexió molt directa dels ponts amb el nucli urbà però que no resol un canvi topogràfic per accedir al riu. El teixit urbà queda desvinculat dels espais lliures del riu i aquests queden desconnectats i aïllats facilitant el seu abandonament. Per tant trobarem dos motius

de desconexió amb el riu: la pròpia arquitectura del poble i l'aparició d'espècies invasores com la canya americana degut a la falta de manteniment dels espais lliures. Tant el teixit urbà com l'abundant vegetació esdevenen una barrera física i visual del riu.

03. CONNEXIONS I PARCS A TRAVÉS DE LA INDÚSTRIA

PASSAT INDUSTRIAL

REFLEXIONS DE LA MEMÒRIA COL·LECTIVA

El patrimoni ens ajuda a recordar i entendre les diferents transformacions per les que la humanitat ha passat. Com a part d'una societat sempre hem sentit la necessitat de preservar la nostra història per recordar-nos el sentit del present. La primera i segona revolució industrials ens són essencials per entendre el desenvolupament tècnic, econòmic i social de la situació actual.

Ens trobem cara a cara amb el record de la indústria a les ciutats, on la seva expansió i creixement urbà han absorbit aquestes restes arquitectòniques que en primer lloc pertanyien a les afores. La crisi industrial deixa gran part de les fàbriques sense ús i sense cap conservació del seu estat al pas del temps. Per aquest

motiu és essencial entendre la necessitat de preservar i reutilitzar aquests espais que han quedat majoritàriament abandonats, no només la seva proximitat històrica dona pes a la urgència de reforçar la memòria col·lectiva sinó que cal tenir en compte els esforços materials i econòmics que es van invertir en les diferents construccions.

Cada cop la sensibilització per la conservació i la rehabilitació del patrimoni industrial va creixent. A Catalunya, amb un passat industrial molt important i peculiar sobretot d'indústria tèxtil, es conserven moltes fàbriques i altres construccions industrials. Algunes d'aquestes fàbriques segueixen en funcionament, altres s'han transformat en museus industrials per explicar aquesta etapa històrica, i per últim

trobem també reconversions o reutilitzacions dels edificis en espais per activitats artístiques, espais comercials, espais educatius, espais polifuncionals i centres culturals, nous conjunts residencials o administratius, etc¹.

Però aquesta sensibilització va arribar tard. En un primer moment, quan la fàbrica quedava abandonada aquesta no es considerava prou interessant per la seva conservació. Els vestigis industrials quedaven deseparats davant una societat que valorava el patrimoni per els criteris purament estètics de "lo bell". Els paisatges industrials, des d'explotacions geològiques a sencers entorns urbans industrials no es consideraven per a ser rehabilitats i reutilitzats. La complexitat afegida era

entendre el patrimoni en el context territorial i no com a element aïllat. El paisatge singular que es creava per la concentració d'indústria en un territori determinat quedava malmès. I es perdia la relació entre la indústria i el territori, que garantia la proximitat de matèries primes, generar energia, altres infraestructures de transport o comunicació...² El repte ara, no és només recuperar l'element industrial, sinó la relació amb el seu territori per explicar la història perduda dels seus habitants i treballadors.

1. AGUILAR CIVERA, Inmaculada. *Arquitectura industrial, concepto, método y fuentes*. Diputación de Valencia, Valencia, 1998. p. 160-203

2. BENITO DEL POZO, Paz. *Patrimonio industrial y cultura del territorio*. Boletín de la AGE, Madrid, 2002, núm.34, p. 213-227

"Esta resurgida capacidad del hombre para crear una segunda naturaleza en forma de arte y cultura que le vincule con el mundo, será la que permitirá redimir a la máquina convirtiéndola en el símbolo de la propia condición creadora y transformadora del hombre. Los viejos caparazones huecos de las viejas industrias anticuadas se levantan ahora como tótems en medio de la nueva selva común del "espacio público". Estos esqueletos enormes vincularán al hombre con el resto del planeta y le recordarán que deberá compartir el mundo con sus propias ansias creadoras y destructoras. Redimido el infierno, la extensión de parques y jardines ya no hablará más de la muerte de la fábrica original, sino de la vida que queda entre las ruinas. Esta vida que permite la libre reconstrucción e integración de todos los fragmentos."

Itziar González, *Venus intenta retener a Marte. Después de afterwards. Rehacer paisajes* ³

3 GONZÁLEZ, Itziar, en el capítol *Venus intenta retener a Marte* a ROSELL, Quim, *Después de afterwards. Rehacer paisajes*, Gustavo Gili, Barcelona, 2001

LES FÀBRIQUES QUE VIVIEN DEL RIU

Descobrim en Sallent una vila que va ser un nucli important d'indústria, sobretot tèxtil. Forma part del desplegament de focus industrials al llarg del riu Llobregat amb diferents colònies tèxtils. Aquestes es situaven a la vora del riu per aprofitar l'aigua i generar energia en alternativa al carbó, que era escàs a Catalunya.

A Sallent es fa molt present aquesta relació entre el riu i la fàbrica. Apareixen elements com rescloses, turbines i canals que van generar un paisatge urbà característic i que evidenciava el diàleg entre natura, indústria i home. El nucli urbà de Sallent convivia amb les fàbriques i el riu degut a la seva proximitat. Aquestes no quedaven als afores sinó que formaven part del propi poble. Amb el tancament i el

conseqüent abandonament de les fàbriques, els espais que les envolten i que les relacionen directament amb el riu queda també degradat. Així el traçat d'indústries al llarg del riu queda en l'oblit i a la deixadesa d'allò indeterminat.

L'Ajuntament encarrega la restauració de les lleres del riu per dotar-les d'activitat i nous usos ja que actualment no s'aprofiten i la relació que tenien els ciutadans amb el riu s'ha perdut. Detectem com a principal problema aquesta deixadesa de les fàbriques i les seves proximitats.

L'objectiu de l'estratègia urbana que es proposarà serà recuperar el traçat industrial patrimonial i històric, trobant la coexistència perduda entre l'espai natura i els elements arquitectònics fabrils.

Palanca de la fàbrica Vella,
Sallent de Llobregat.
Any i autor desconeguts
Font: Ajuntament de Sallent

Fàbrica Vella. Sallent de
Llobregat, 1957
Autor desconegut
Font: Ajuntament de Sallent

Torre del gas, Salient de Llobregat.
Any i autor desconeguts
Font: Ajuntament de Sallent

El Pont Vell, Salient de Llobregat, 1980
Autor desconegut
Font: Ajuntament de Sallent

Riuada del 1982, Salient de Llobregat, 1982.
Autor desconegut
Font: Ajuntament de Sallent

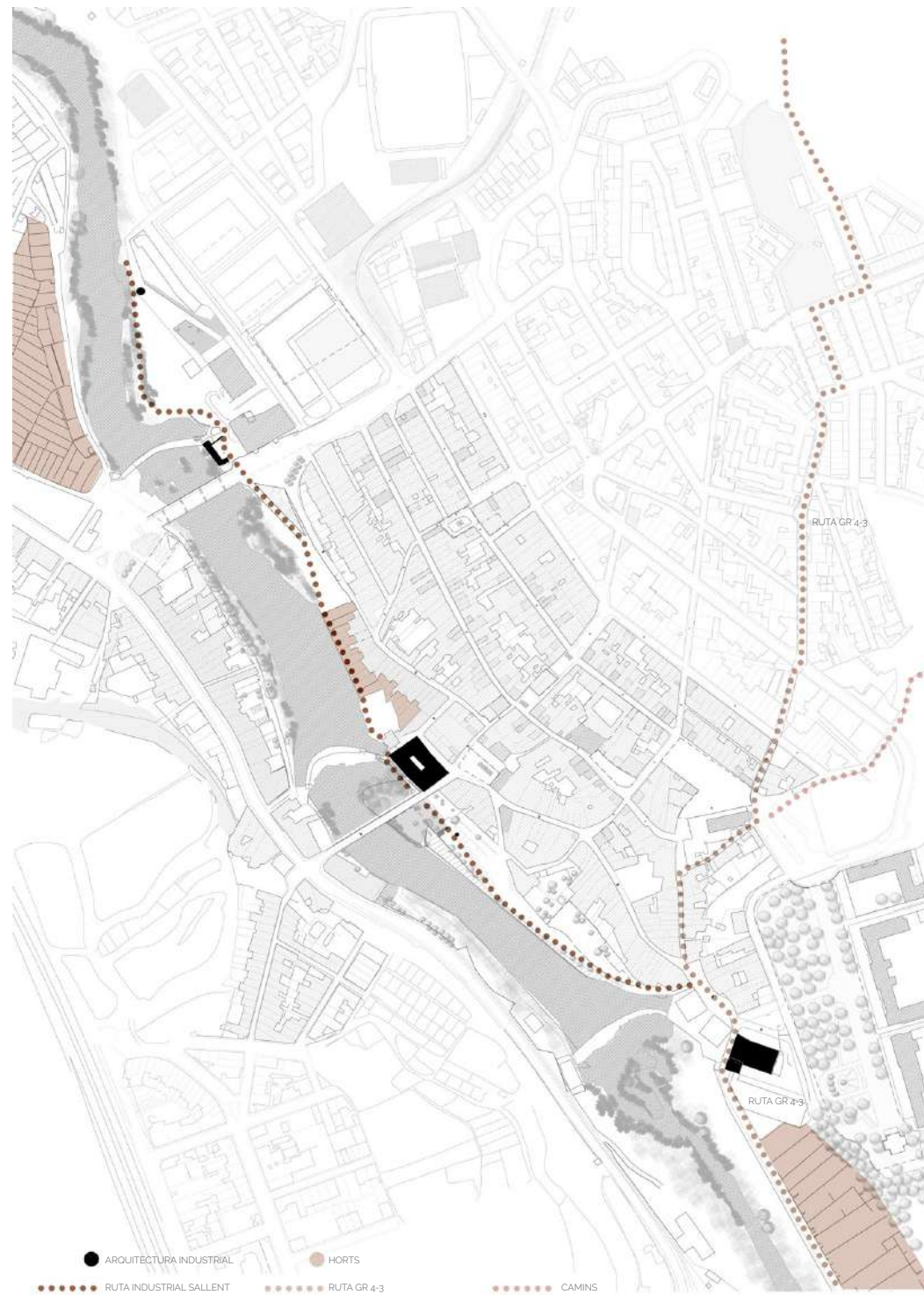
EL LLOBREGAT: UN FIL CONDUCTOR

El riu Llobregat és un focus d'atracció turística industrial important. Fixant-nos en el seu tram entre el Prepirineu i el Pla de Bages veiem que és el riu on hi ha més intensitat de colònies tèxtils a Catalunya. L'abundància i densitat de les fàbriques al Llobregat crea un paisatge fluvial únic i particular. Algunes de les colònies estan obertes al públic degut al seu interès arquitectònic o per ser representatives de la identitat pròpia que tenia la industrialització a Catalunya.

Dins del municipi de Sallent hi ha dos colònies industrials: Cal Berenguer de Cabrianes, que destaca per la seva arquitectura i es pot visitar, i la fàbrica del Pont de Cabrianes. Des de Sallent s'hi pot arribar caminant a totes dues colònies pel Camí de Cabrianes. Al nucli urbà de Sallent hi trobem fàbriques, xemeneies, rescloses i canals pertanyents a la indústria tèxtil. La vila també destaca pel seu passat miner amb una gran muntanya de sal.

CONNECTANT CAMINS

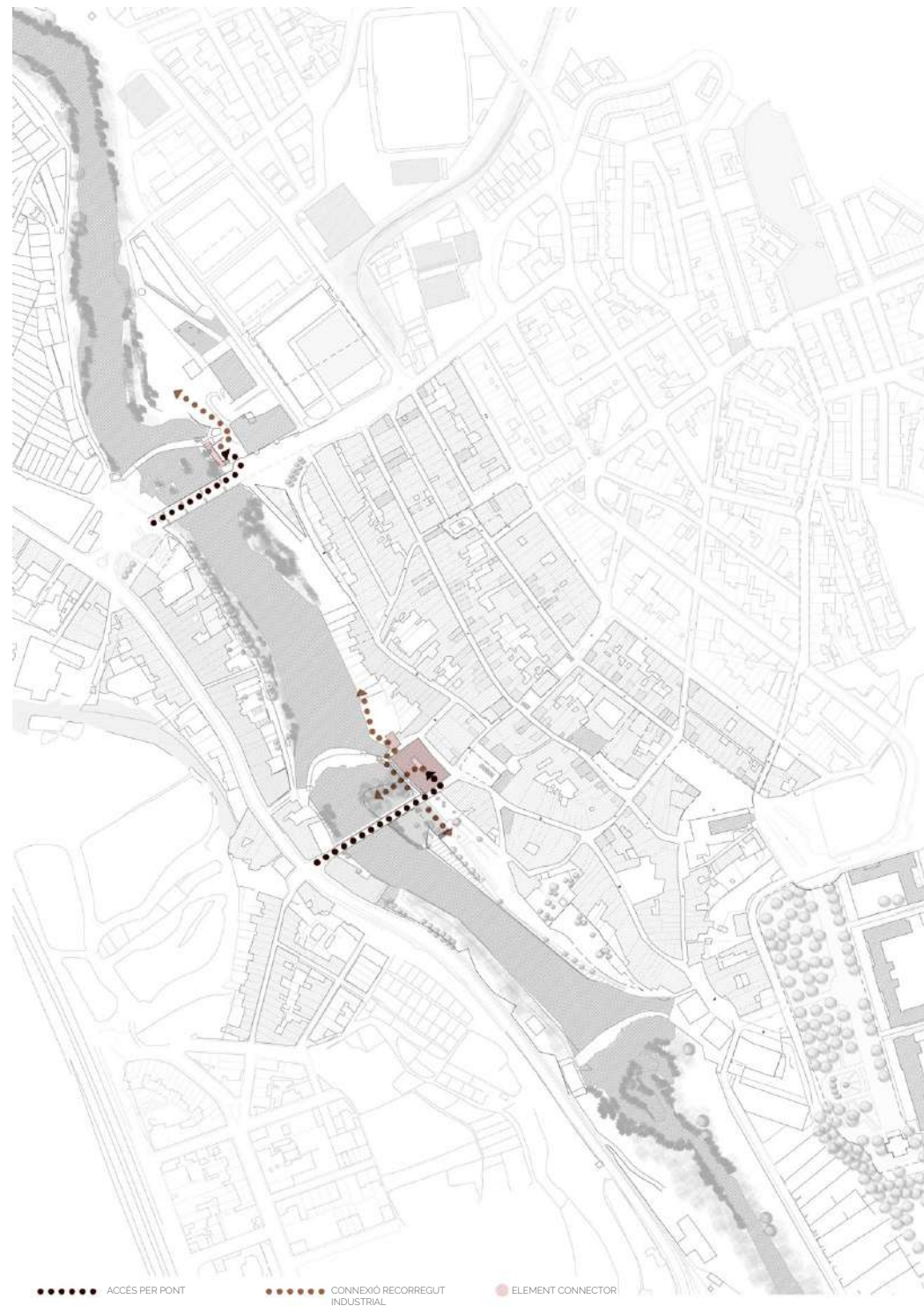
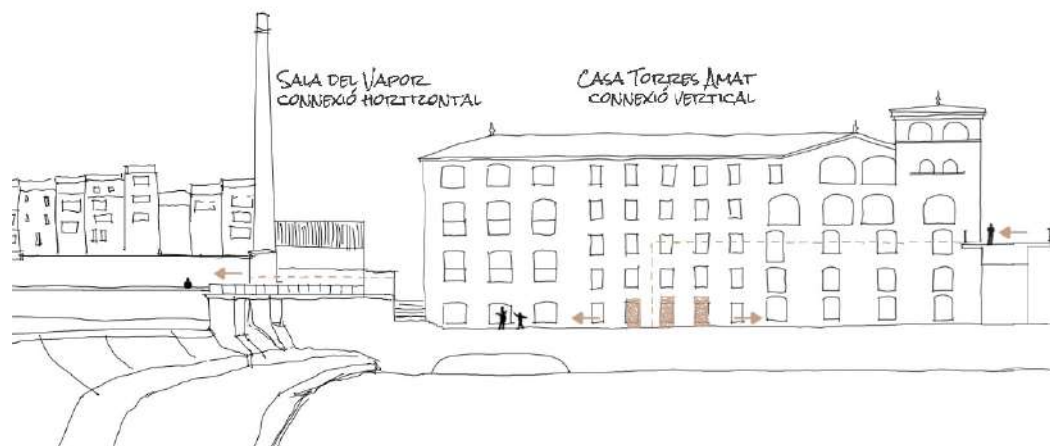

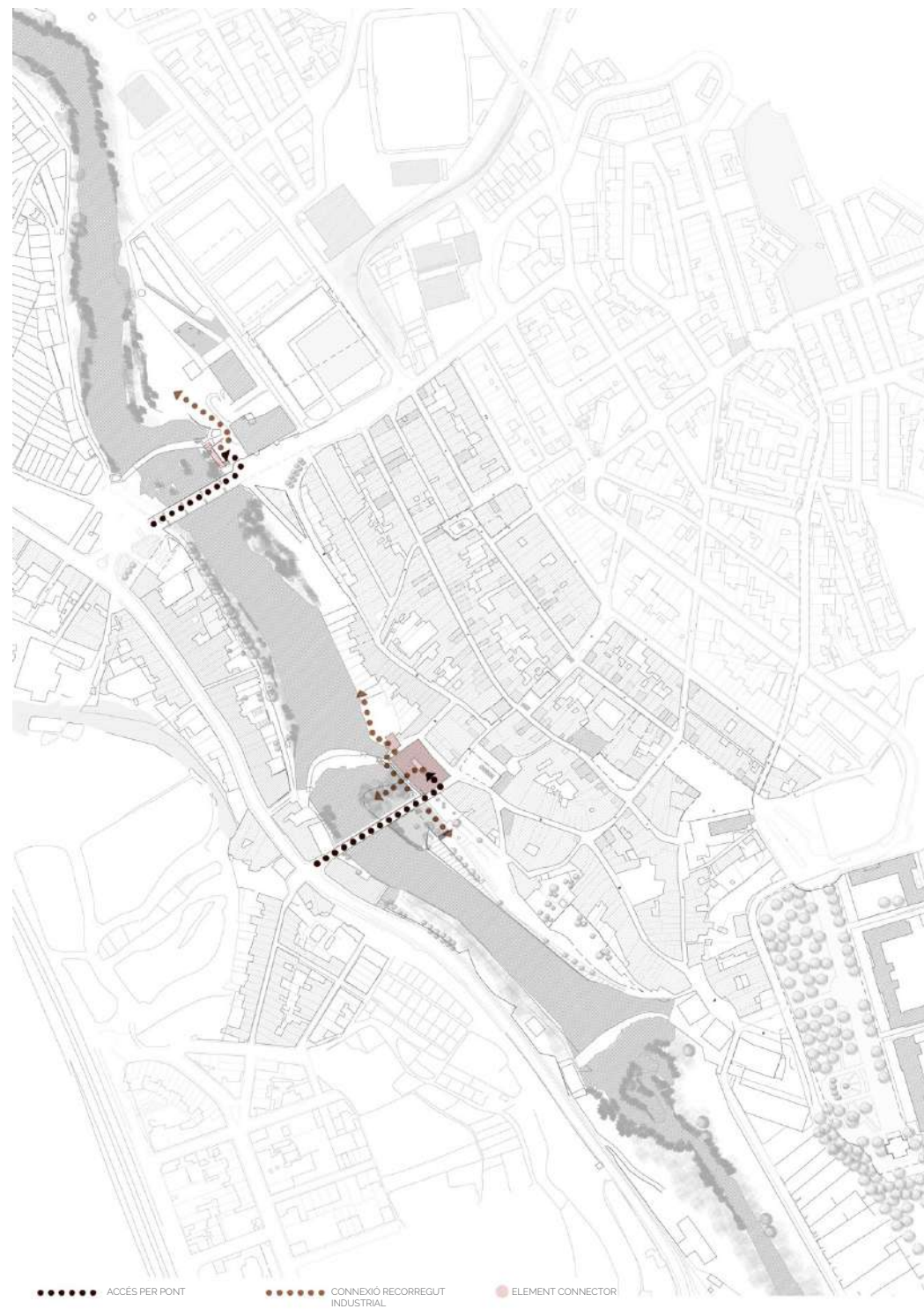
ENTRADES

La Fàbrica Torres Amat i la Fàbrica Vella es troben a les entrades del nucli urbà, entrant directament en contacte amb el pont Vell i el pont de la Concòrdia respectivament però quedant-ne mal relacionades per un canvi de topografia i un mal accés al nivell del riu.

Utilitzarem les mateixes construccions per fer possible

aquesta relació entre el nivell del poble i el nivell del riu, permetent una connexió entre el recorregut d'arquitectures industrials i els accessos al poble. Tant la Fàbrica Vella com la Fàbrica Torres Amat prendran la funció de connectors verticals que permetran un descens més directe al nivell del riu mentre s'explora l'arquitectura industrial

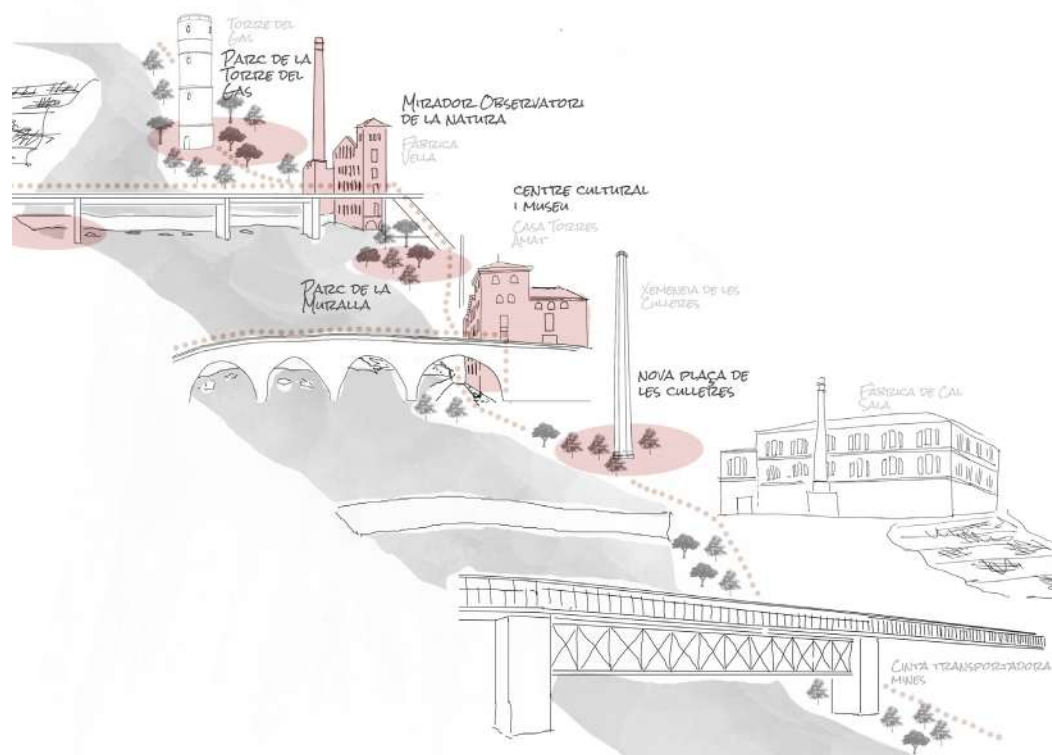

COSINT ACTIVITATS

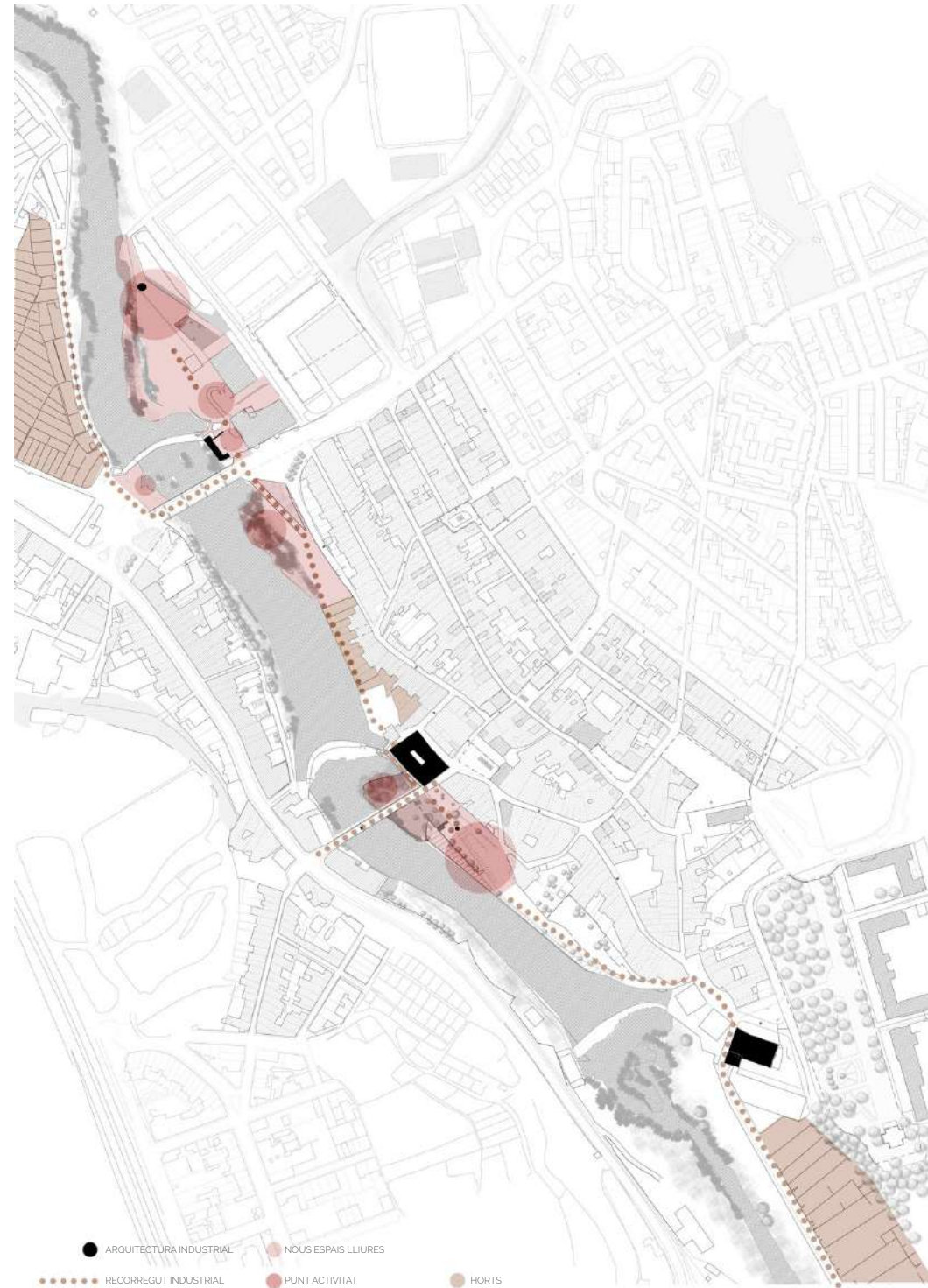
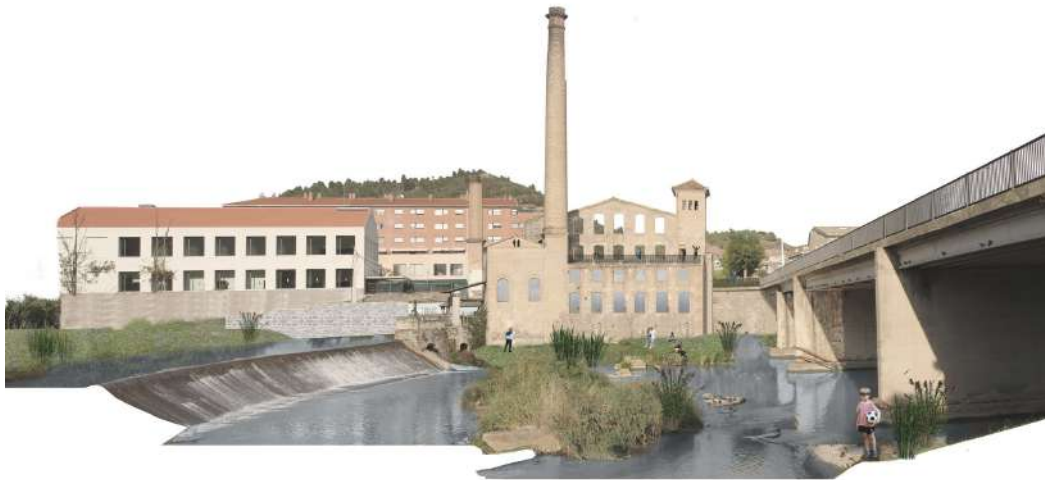
L'element industrial es converteix en un generador d'activitat. Ja hem vist com la Casa Torres Amat i la Fàbrica Vella funcionen com a connectors entre el nivell del nucli antic i el nivell de la llera del riu. Però aquestes connexions hi generen també una activitat. En el cas de la Casa Torres Amat es dona visibilitat als seus usos

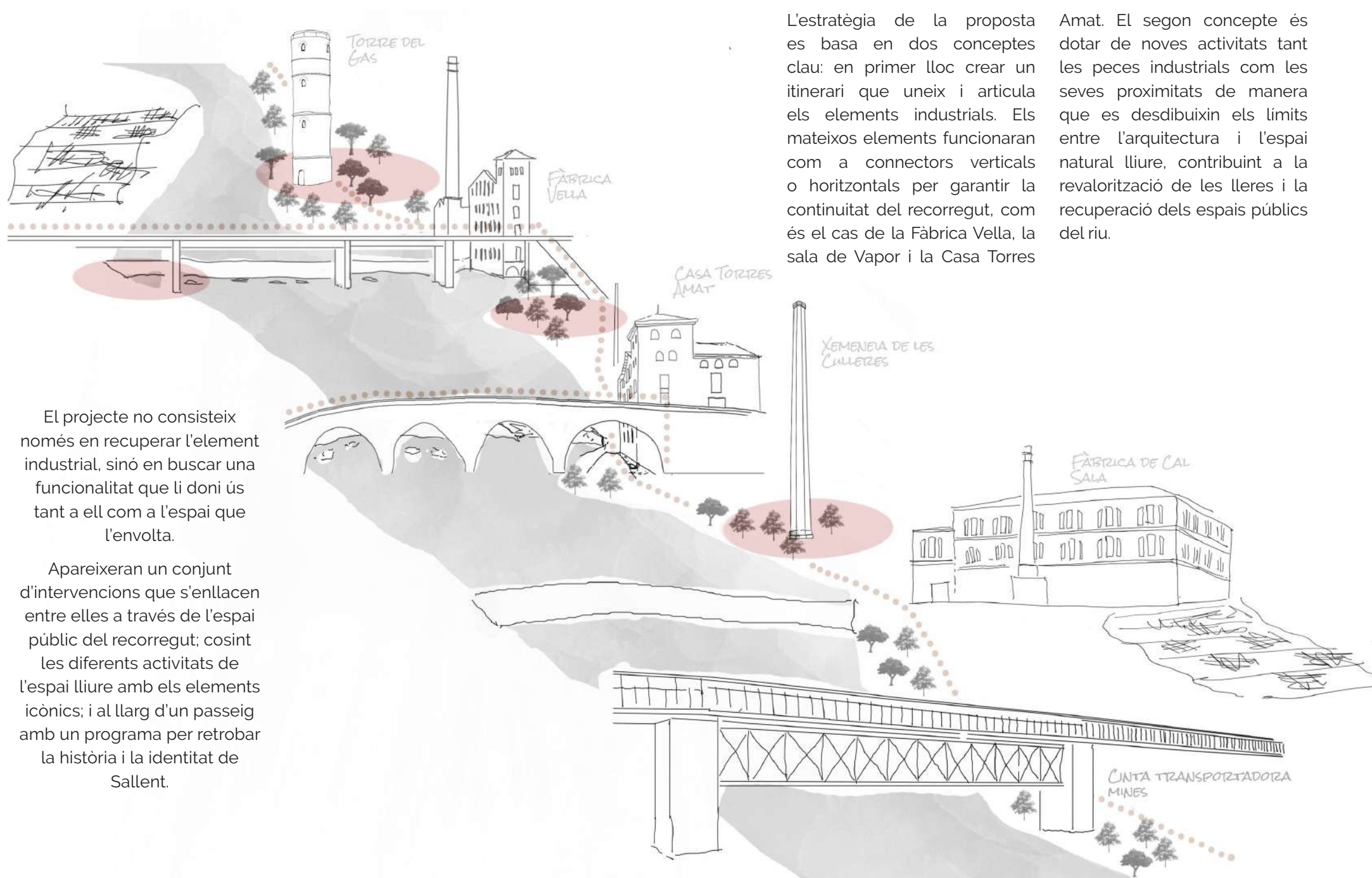
actuals, el museu, el centre cultural i la biblioteca. La fàbrica Vella també tindrà un nou ús com a mirador i observatori de la natura.

La xemeneia i la Torre del gas que es troben aïllades en espais amplis generaran una activitat al seu entorn, convertint aquests espais desaprofitats en nous parcs urbans.

EL RECORREGUT DE LA MEMÒRIA

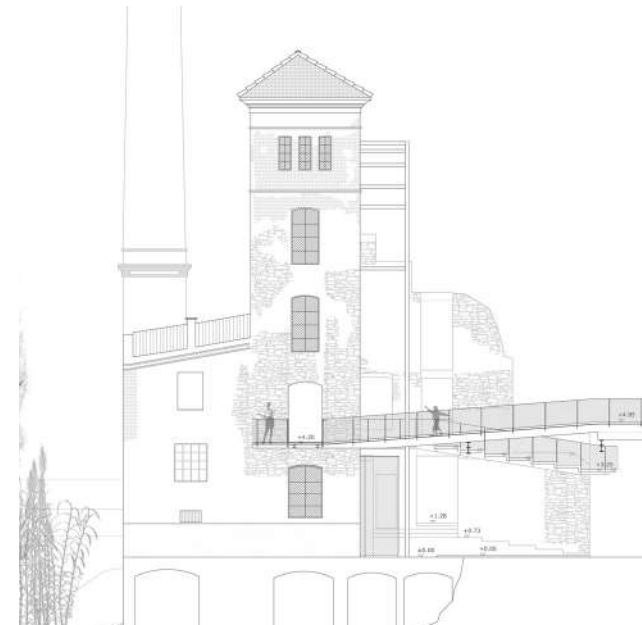

L'estratègia de la proposta es basa en dos conceptes clau: en primer lloc crear un itinerari que uneix i articula els elements industrials. Els mateixos elements funcionaran com a connectors verticals o horitzontals per garantir la continuïtat del recorregut, com és el cas de la Fàbrica Vella, la sala de Vapor i la Casa Torres

Amat. El segon concepte és dotar de noves activitats tant les peces industrials com les seves proximitats de manera que es desdibuixin els límits entre l'arquitectura i l'espai natural lliure, contribuint a la revalorització de les lleres i la recuperació dels espais públics del riu.

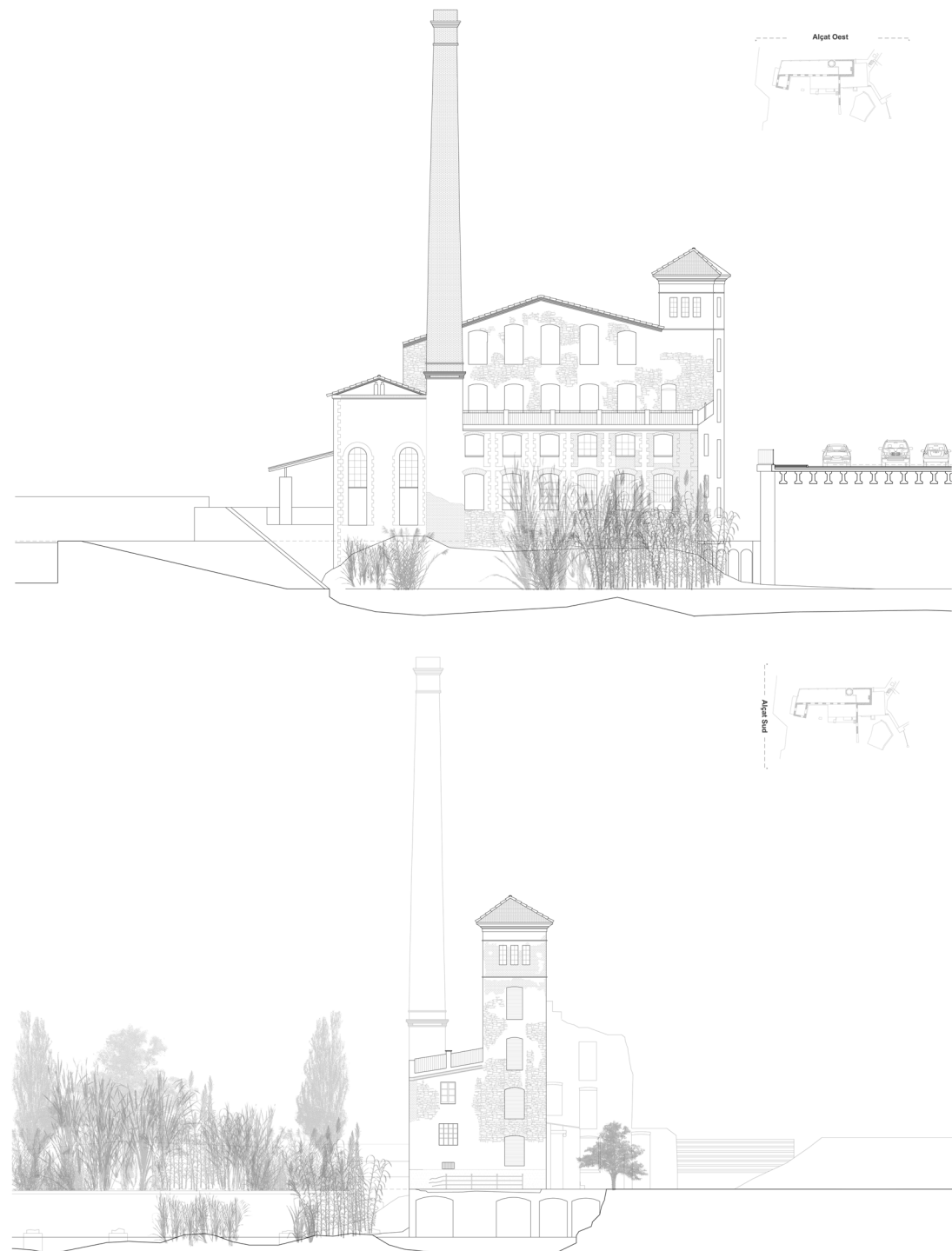
04. LA FÀBRICA QUE CONNECTA

LA INTERVENCIÓ PROPOSADA

De les diferents intervencions que proposem, la Fàbrica Vella és la que considerem més necessària de resoldre per poder iniciar una recuperació de la història de Sallent i una restauració del seu paisatge. Sent una de les imatges més característiques de Sallent, només s'hi conserva la façana principal fluvial amb una petita nau, part de la façana Nord, la torre d'escales, la xemeneia i la zona de la turbina. L'estat és ruïnós i no només genera un

impacte visual sinó que hi ha un risc de que s'ensorri, perdent per sempre la construcció centenària i provocant un perill per els ciutadans. Ens trobem en un entorn privilegiat encara per descobrir i treure'n tot el seu potencial. Buscarem la manera de relacionar i connectar aquests espais verds que ens envolten amb el poble. La Fàbrica Vella que en el passat vivia del riu, tornarà a recuperar aquesta connexió amb la natura.

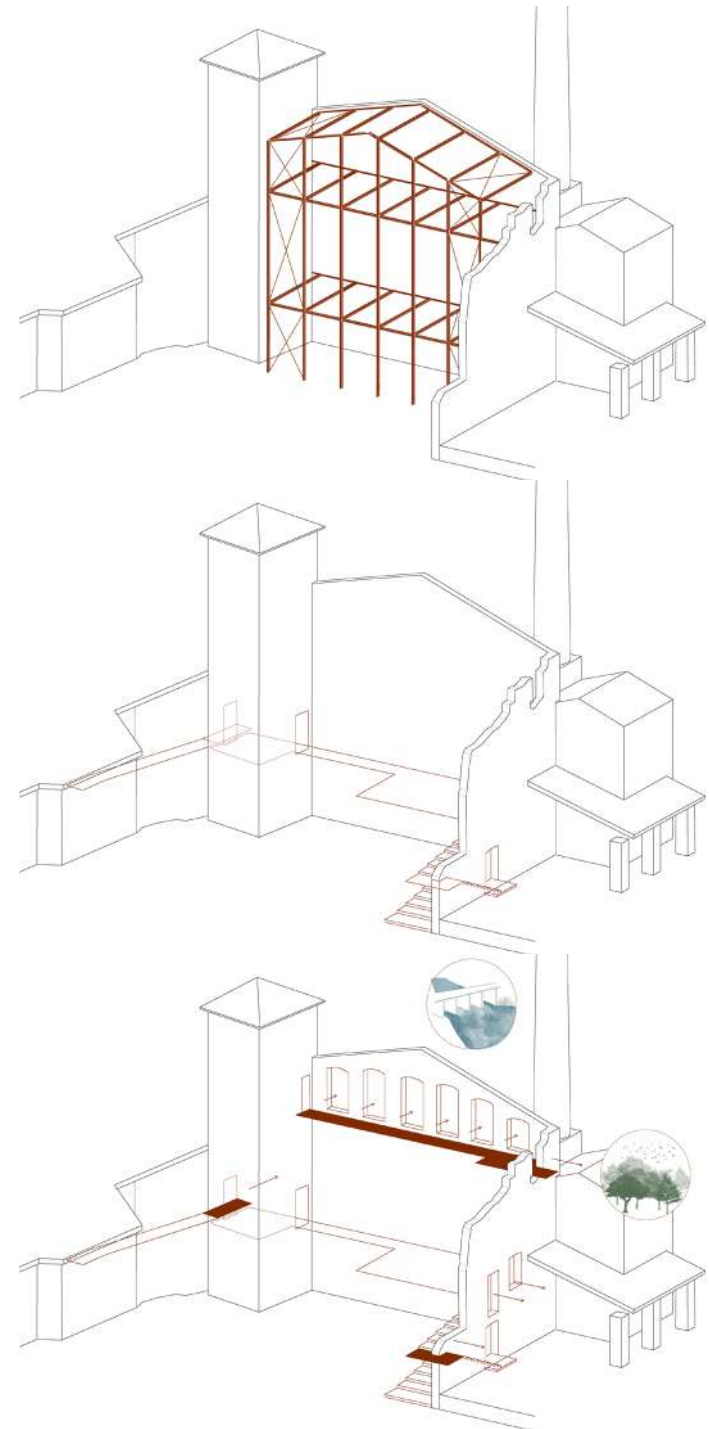

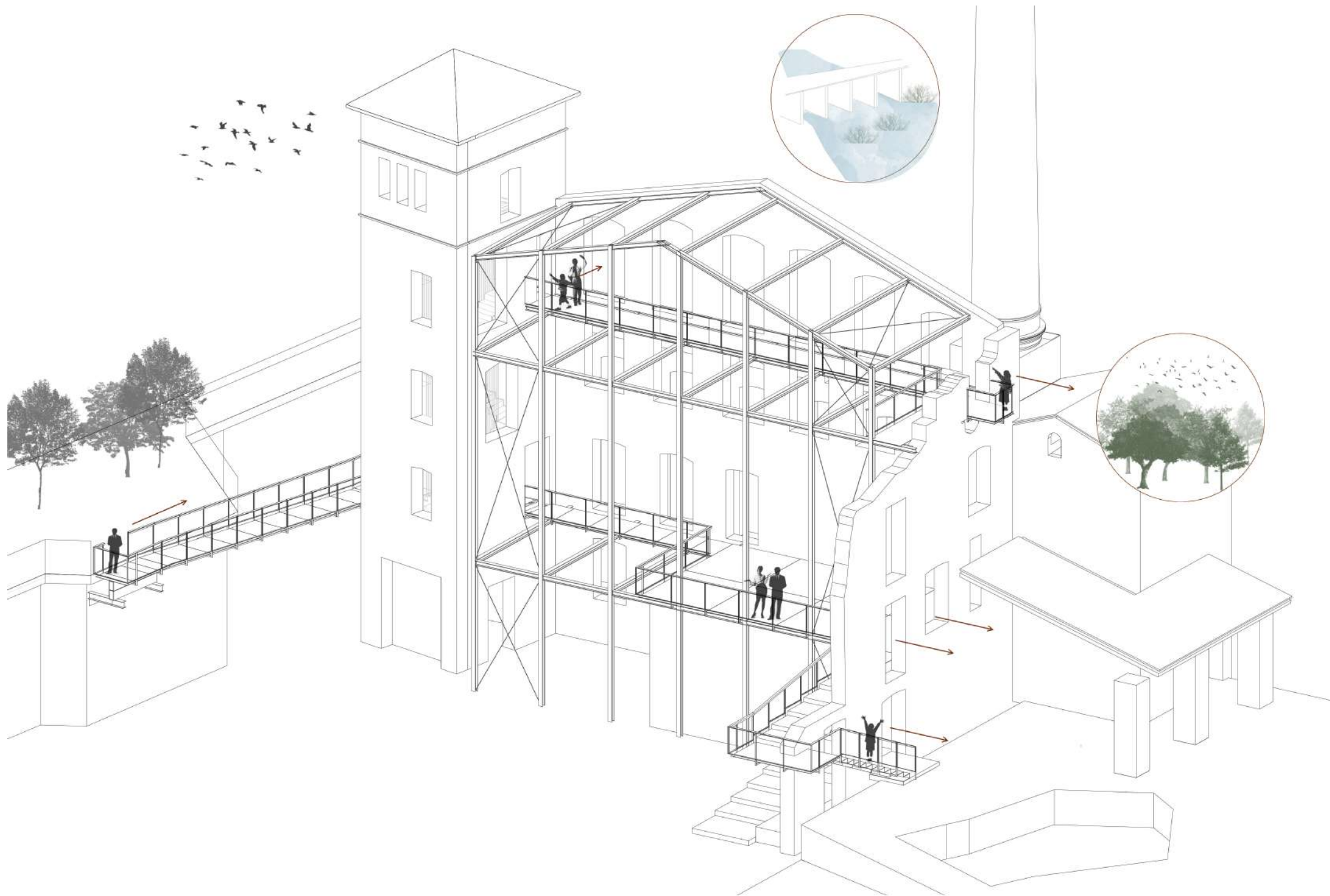
La proposta neix de tres necessitats o demandes bàsiques que veiem en el projecte. En primer lloc el risc que una construcció inestable suposa per la població i el perill de que Sallent perdi la fàbrica i els seus records. Des de bon començament els nostres esforços aniran enfocats a generar una estructura que agunti la fàbrica i que a la vegada s'adapti i sigui respectuosa amb la seva tipologia constructiva.

En segon lloc es tindrà en compte la necessitat de connectar la pròpia fàbrica i el seu entorn amb el Pont de la Concòrdia per fer-los participis

del poble i evitar que quedin aïllats. Així doncs es proposa que la mateixa estructura que plantegem faci possible aquesta connexió.

Per últim volem que el projecte permeti explorar i experimentar la ruïna de la fàbrica i el seu entorn. Donarem un ús afegit a la seva rehabilitació que causi una major atracció per als veïns o visitants. Generem un mirador a la planta superior de la façana i altres punts de vista al llarg del recorregut. L'objectiu serà connectar visualment amb la natura que l'envolta a la vegada que descobreixes l'arquitectura de la fàbrica.

LA CONNEXIÓ

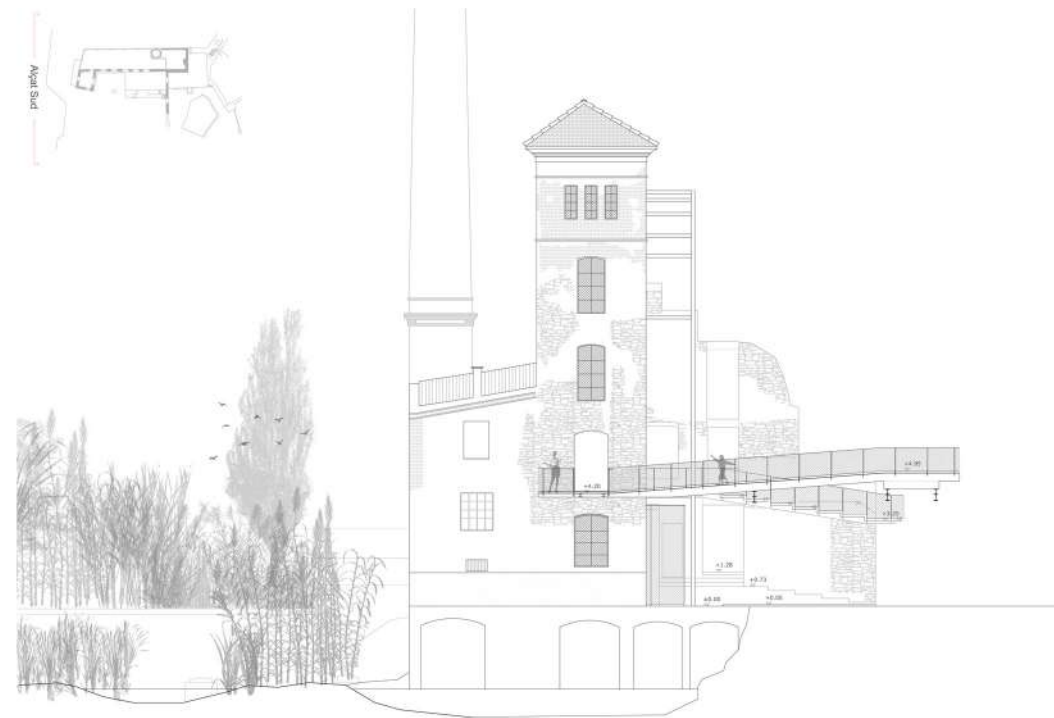
La connexió entre el poble i la continuïtat del recorregut històric intenta ser part de l'experiència de la fàbrica. Aquesta connexió es construeix sobre l'estructura afegida a la façana.

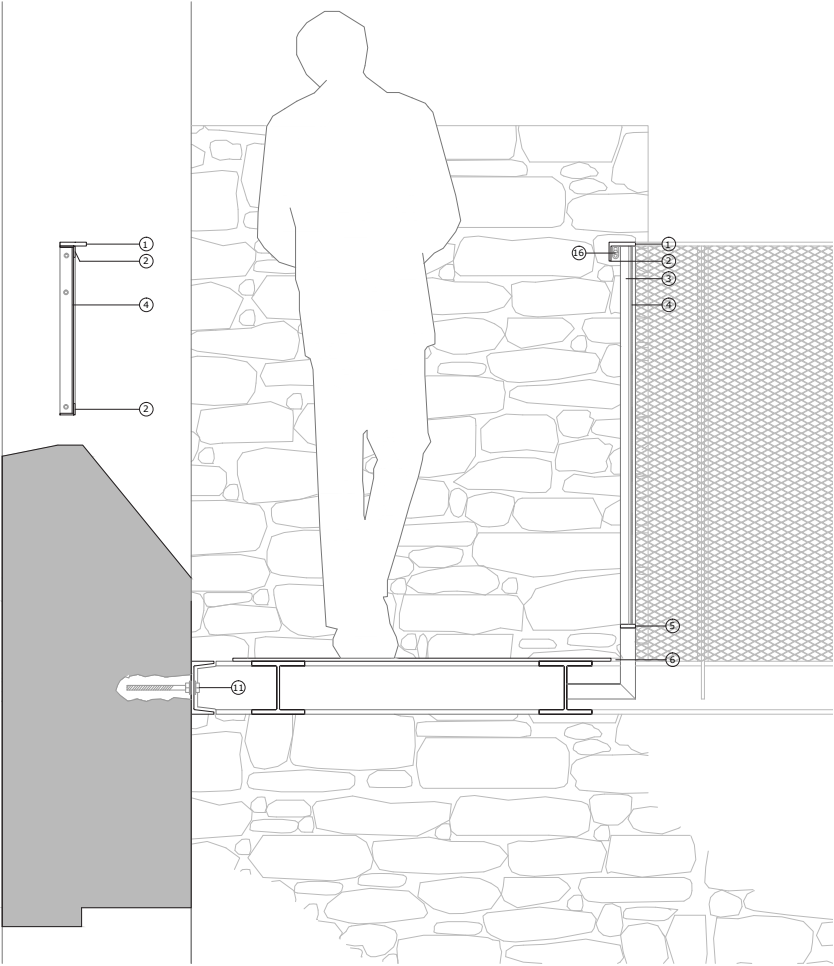
En un esforç per donar potència a l'element connector es busca una major relació amb la ruïna. Les passarel·les juguen amb la fàbrica, passant per els diferents racons que amaga. El recorregut passa per l'interior de la torre, per la façana principal i les finestres que donen a la nau interior, i finalment envolten la façana Nord.

De la mateixa manera que se'ns va mostrant l'arquitectura de la Fàbrica Vella, el recorregut també ens mostra l'entorn on es troba.

Al descens de la rampa que ens guia des de el pont fins al primer ambient de la fàbrica, la torre, descobrim de ben a prop el riu. Des de la façana Nord anem divisant en diferents moments el bosc de ribera amb la torre del gas i en altres moments podem contemplar l'espai on es troba la turbina encara en funcionament.

El recorregut es presentarà adaptant-se a la façana. Les baranes de les passeres que són fetes amb xapes de deployé deixaran entreveure les diferents textures que te la façana. Les perforacions crearan una translucidesa que des de l'exterior del recorregut deixarà entreveure el conjunt de la ruïna.

EL MIRADOR

L'escala per accedir al mirador se situa dins la torre, substituint les escales actuals que es troben en un estat molt precari. Col·locant l'escala a l'interior de la torre i subjectada per uns tirants volem aconseguir un ambient nou de la fàbrica, on llum i penombra són protagonistes.

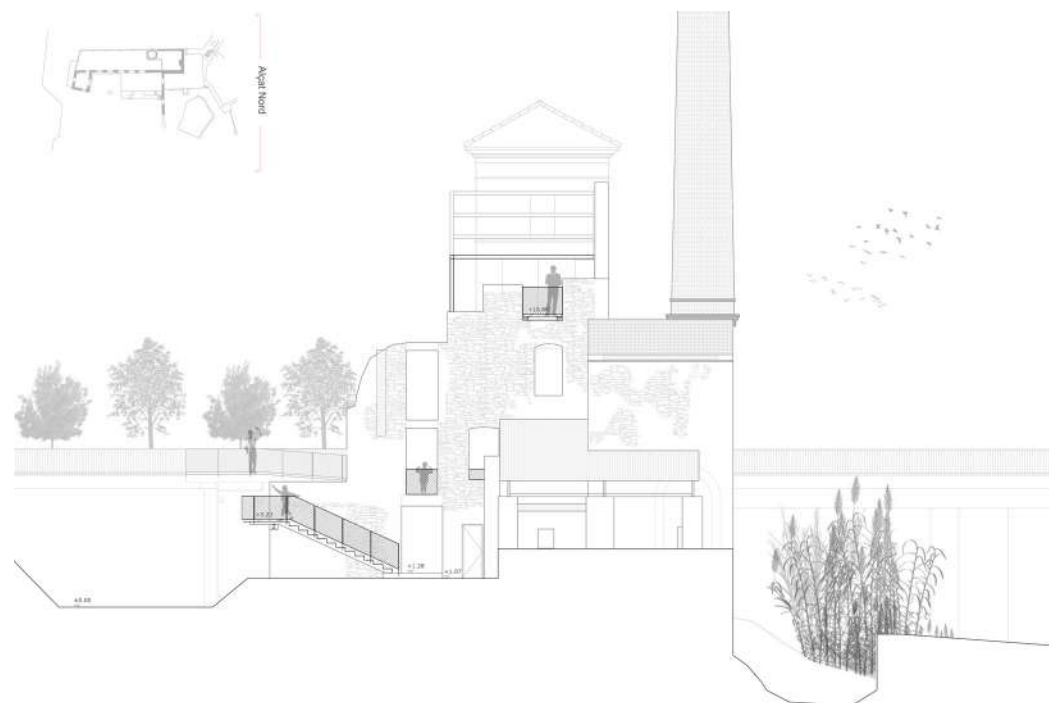
A mesura que vas pujant per les escales vas trobant una sèrie de finestres ja existents que t'aniran mostrant diferents marcs panoràmics del poble, del riu, i del bosc.

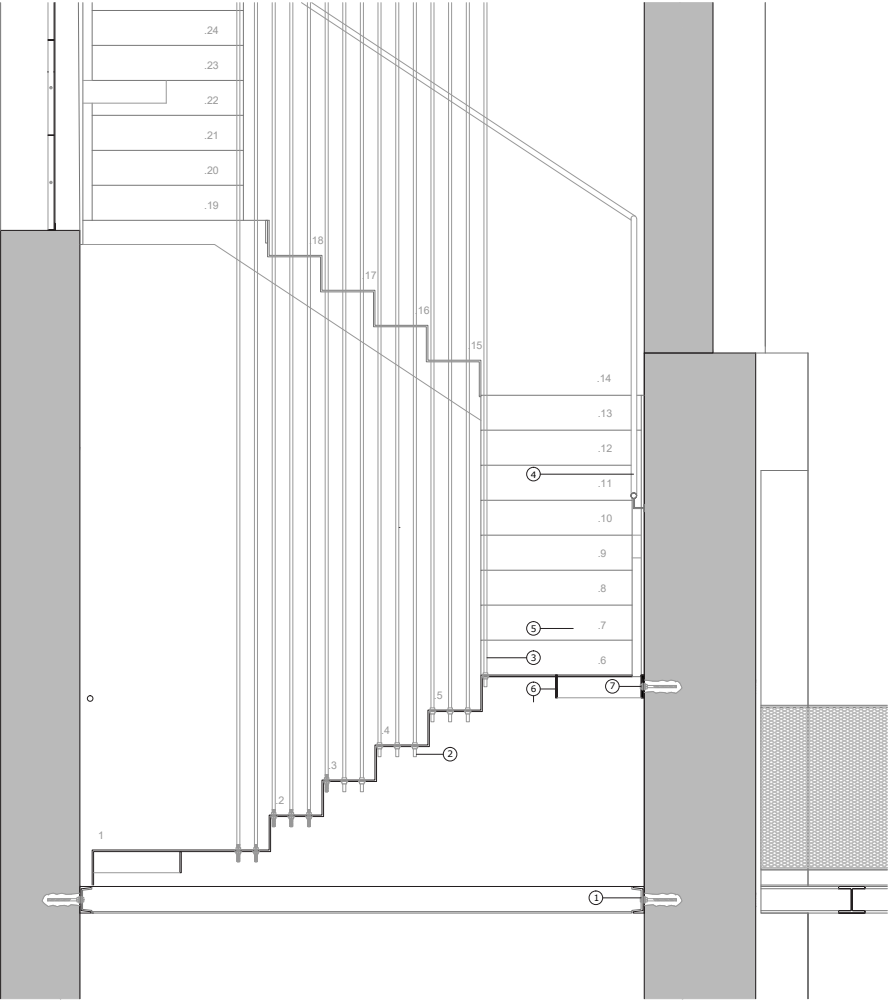
El destí és una passera que recorre el llarg de la planta superior de la façana. Les

diferents finestres ens mostren paisatges del riu. Finalment arribes al balcó, amb les vistes del bosc i el riu i on la torre del gas s'alça entre els arbres.

La finalitat del projecte és que, tant si puges al mirador com si simplement utilitzes l'estructura per a baixar als peus de la fàbrica, se't vagin presentant diferents visuals mentre experimentes la ruïna.

Des de l'exterior de la fàbrica ara podem veure aquests balcons i forats que ens indiquen que allà hi passa algo. L'activitat perduda de la Fàbrica Vella es recupera com a punt d'observació de la natura.

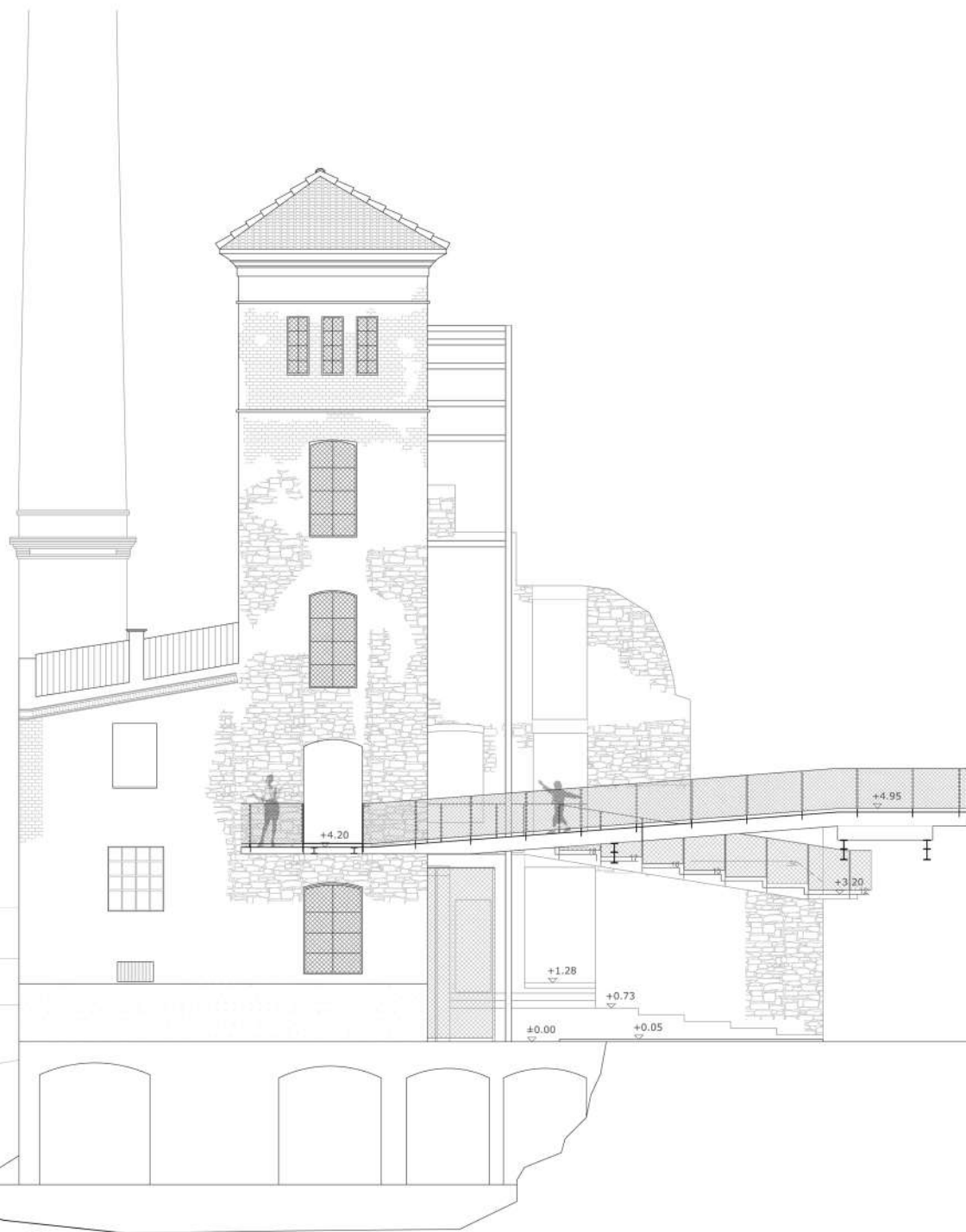
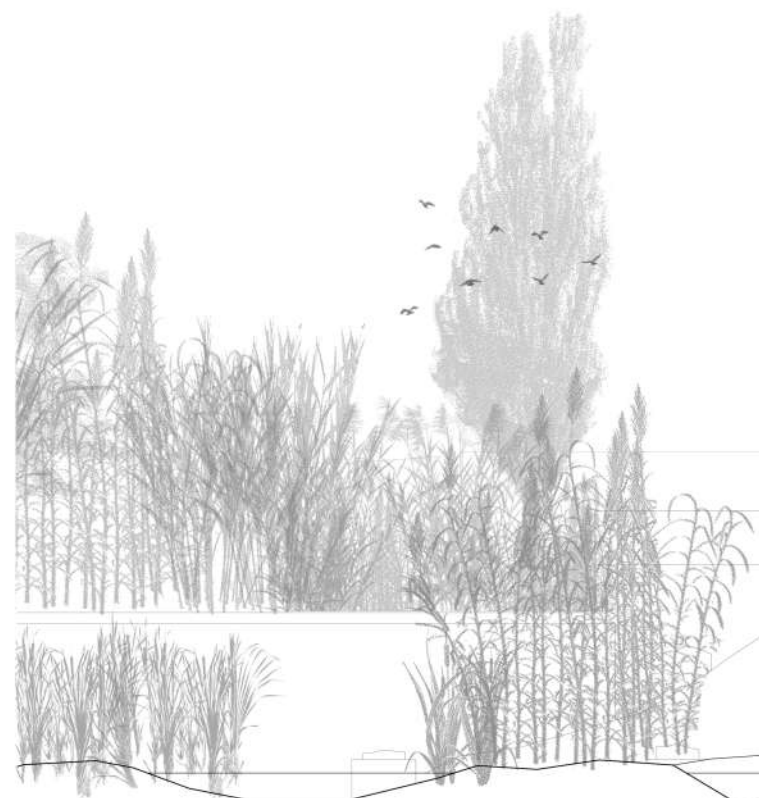
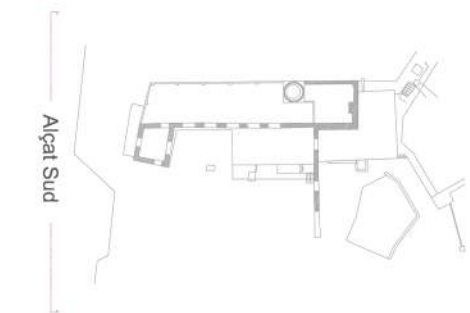

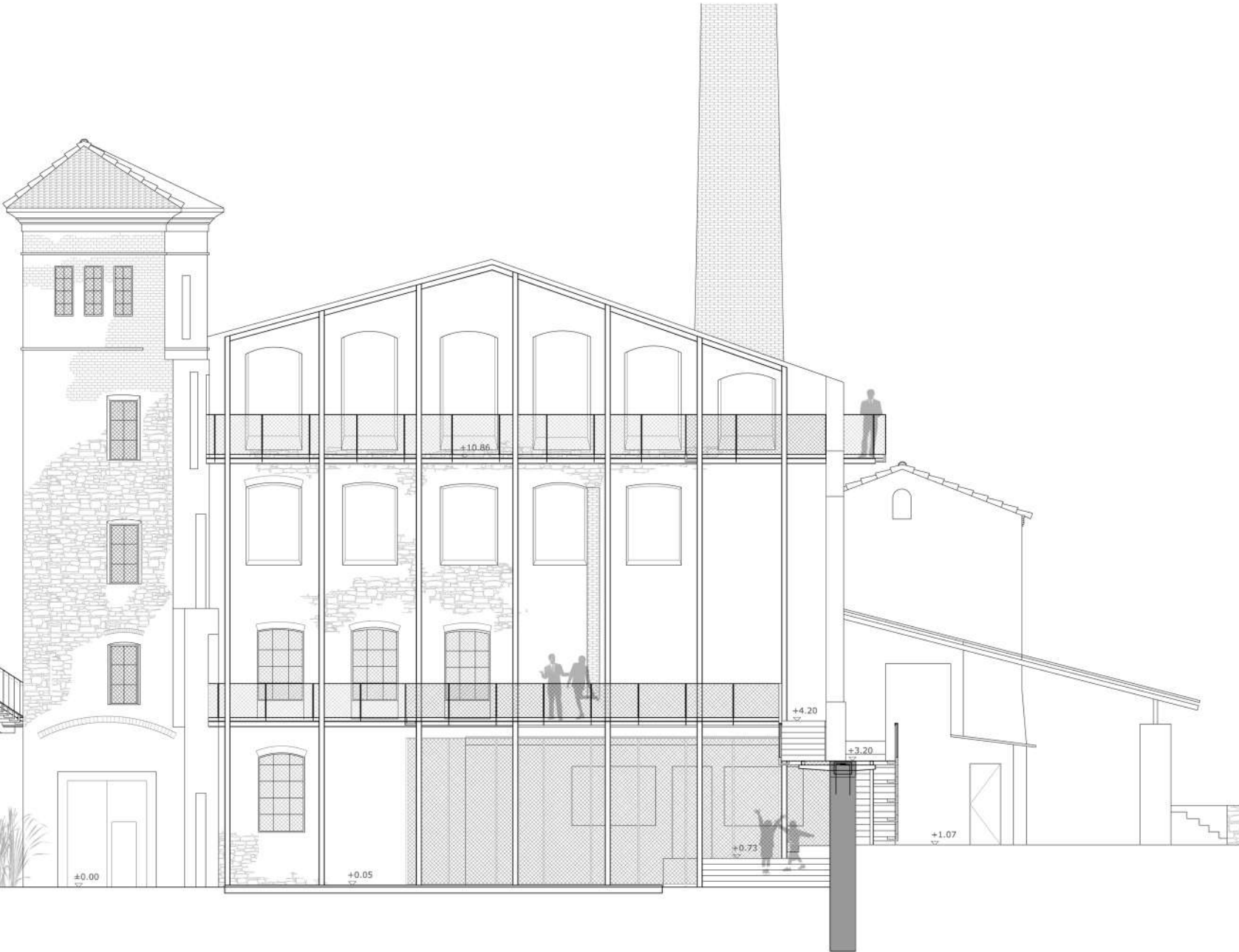

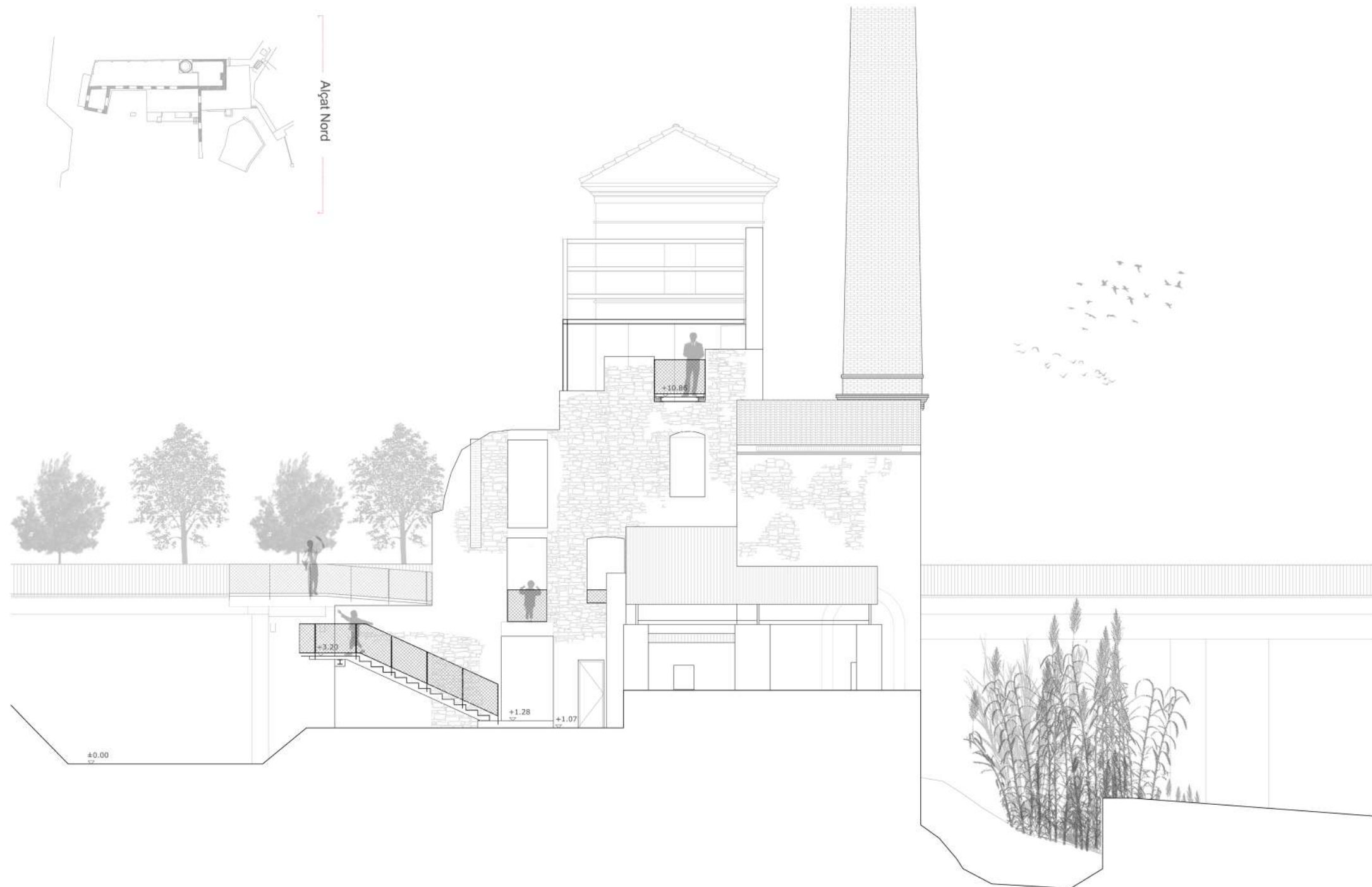
Alçat Oest

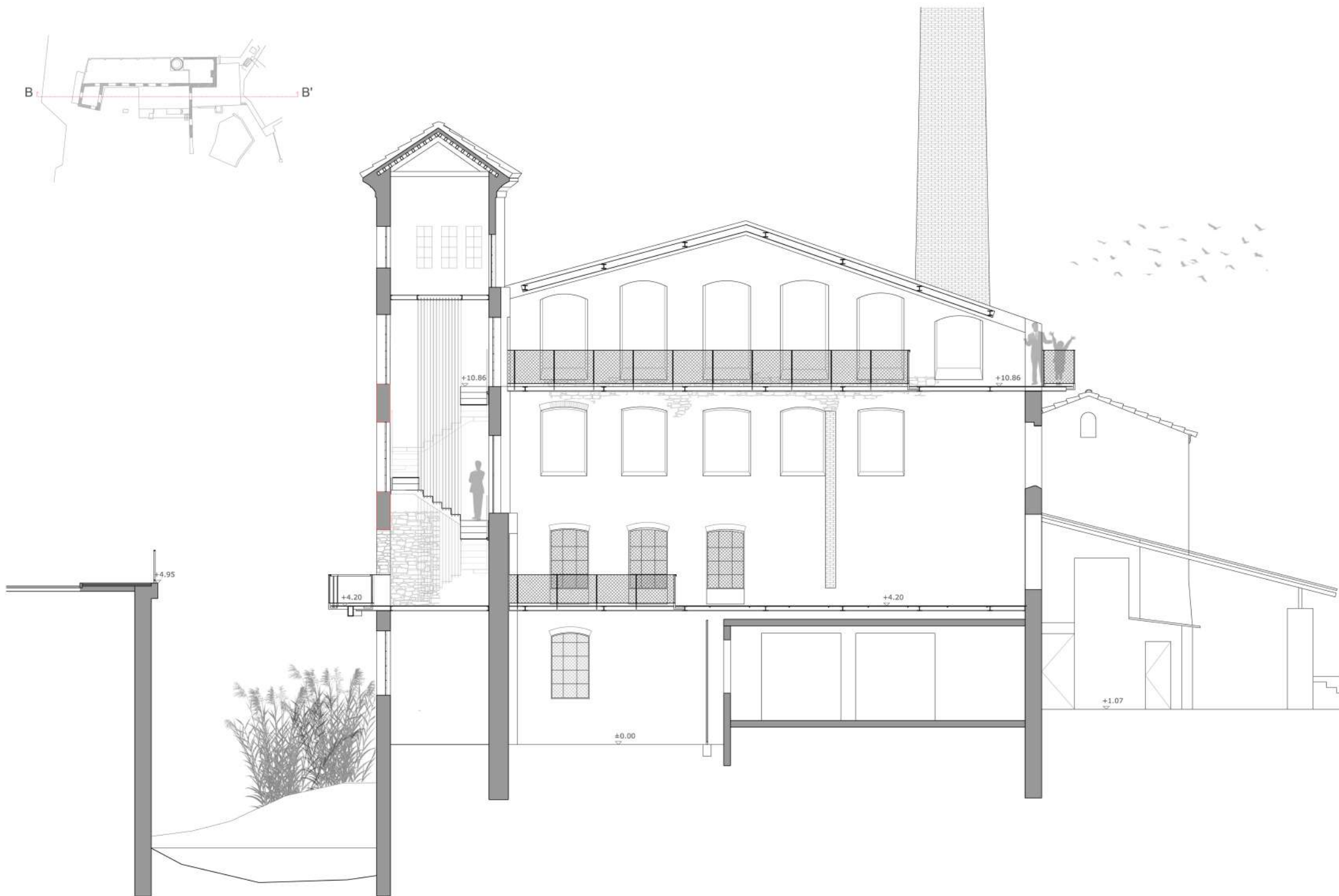
EL PROJECTE DE LA FÀBRICA

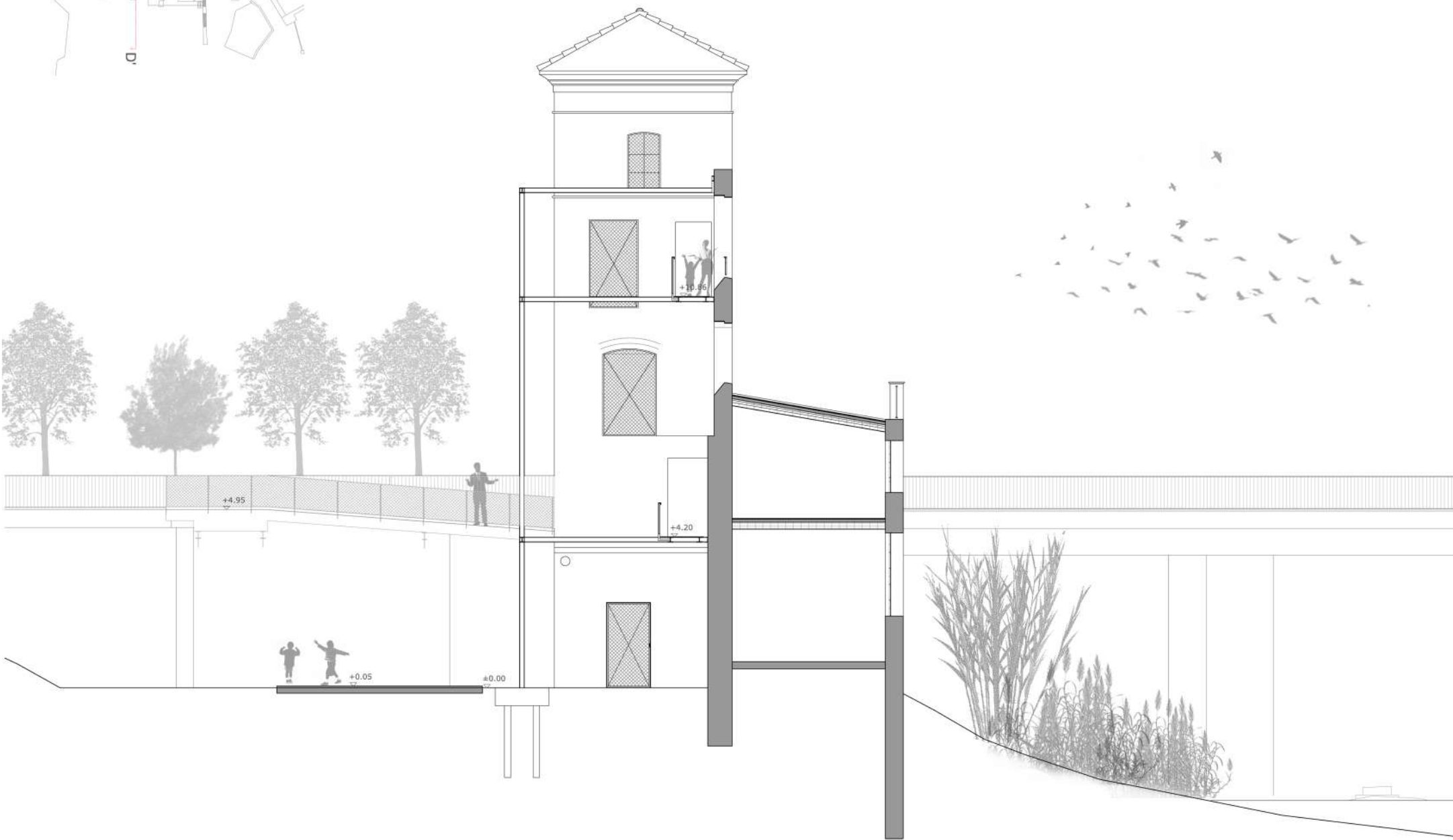
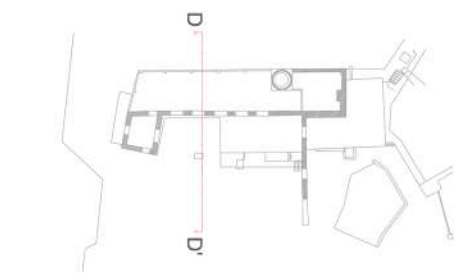

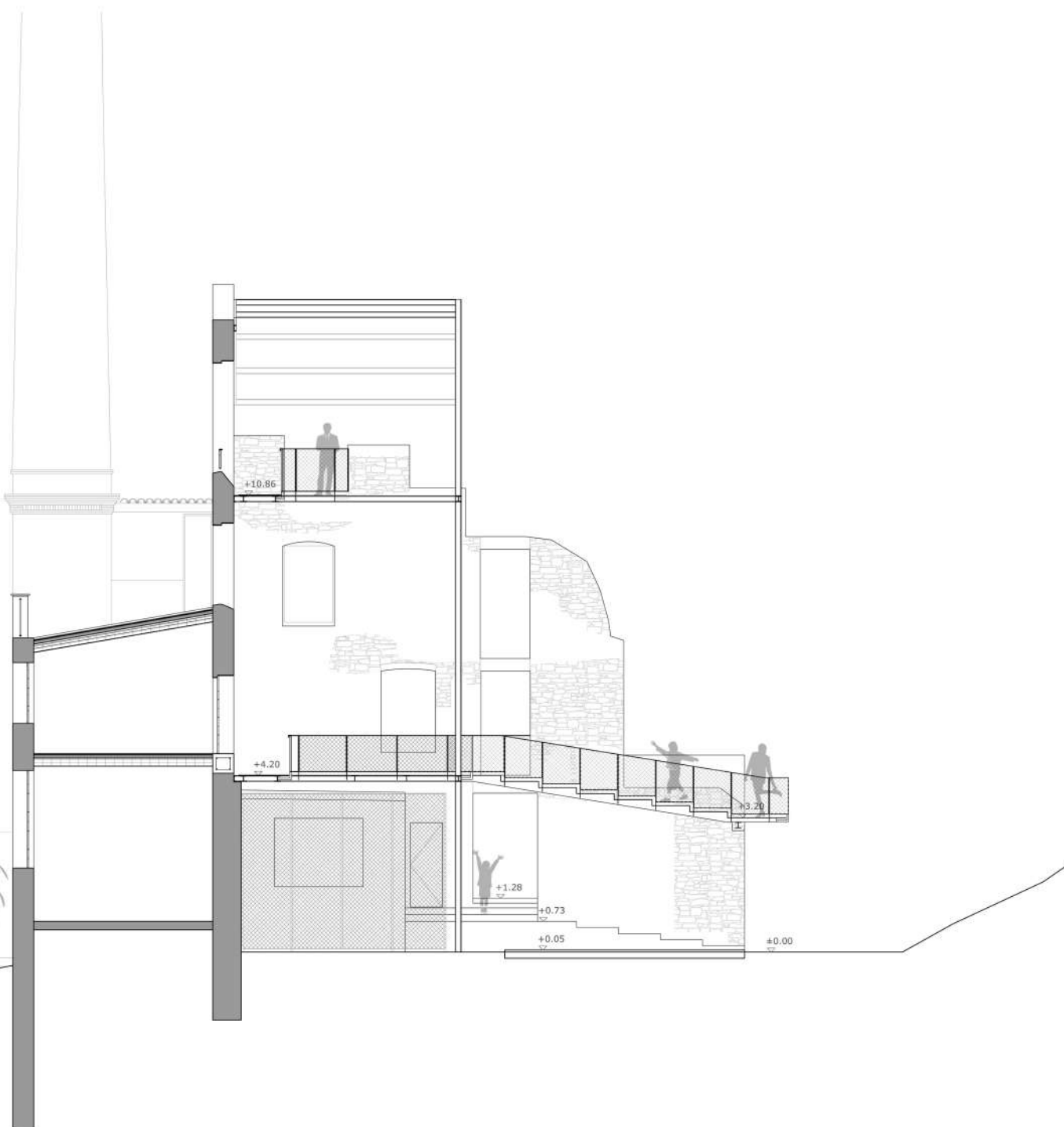
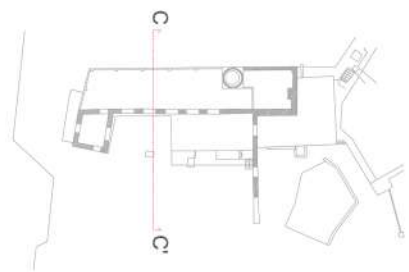

05. EL PAISATGE I UNA ARQUITECTURA EN COMÚ

ARQUITECTURA DE CONTRAST

Es busca una proposta arquitectònica que respecti la construcció de la façana i que a la vegada generi un contrast que faci visible la nova arquitectura.

Les baranes de deployé deixaran entreveure la textura de la ruïna a la vegada que s'hi barreja amb ella. Les passarelles es muntaran sobre l'estructura principal, que es presenta esvelta però potent amb la intenció de mostrar la seva funció, subjectar la façana de la fàbrica.

Les diferents referències amb que ens hem basat per la fàbrica Vella han tractat la relació entre ruïna i nova arquitectura. S'han tingut en compte les textures, la relació entre nova arquitectura i la preexistència i les noves estructures afegides.

Restauració del Castell Doria.

Dolceacqua, Italia, 2015

Arquitectes: LD+SR

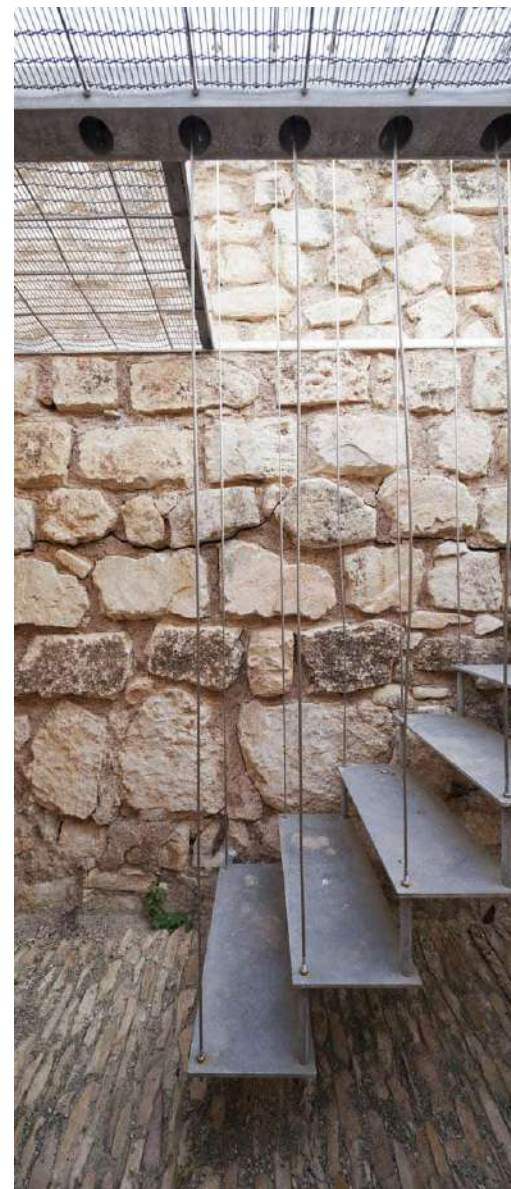
Fotografia 1 Castell Doria,
Dolceacqua, Italia, 2015
Autor: Andrea Bosio
Font: DIVISARE

Fotografia 2 Castell Doria,
Dolceacqua, Italia, 2015
Autor: Andrea Bosio
Font: DIVISARE

Mirador. Restauració d'una torrassa
àrab.

Riba de Saelices, Guadalajara, 2007

Arquitectes: Iñaki Carnicero, Virseda & Vila

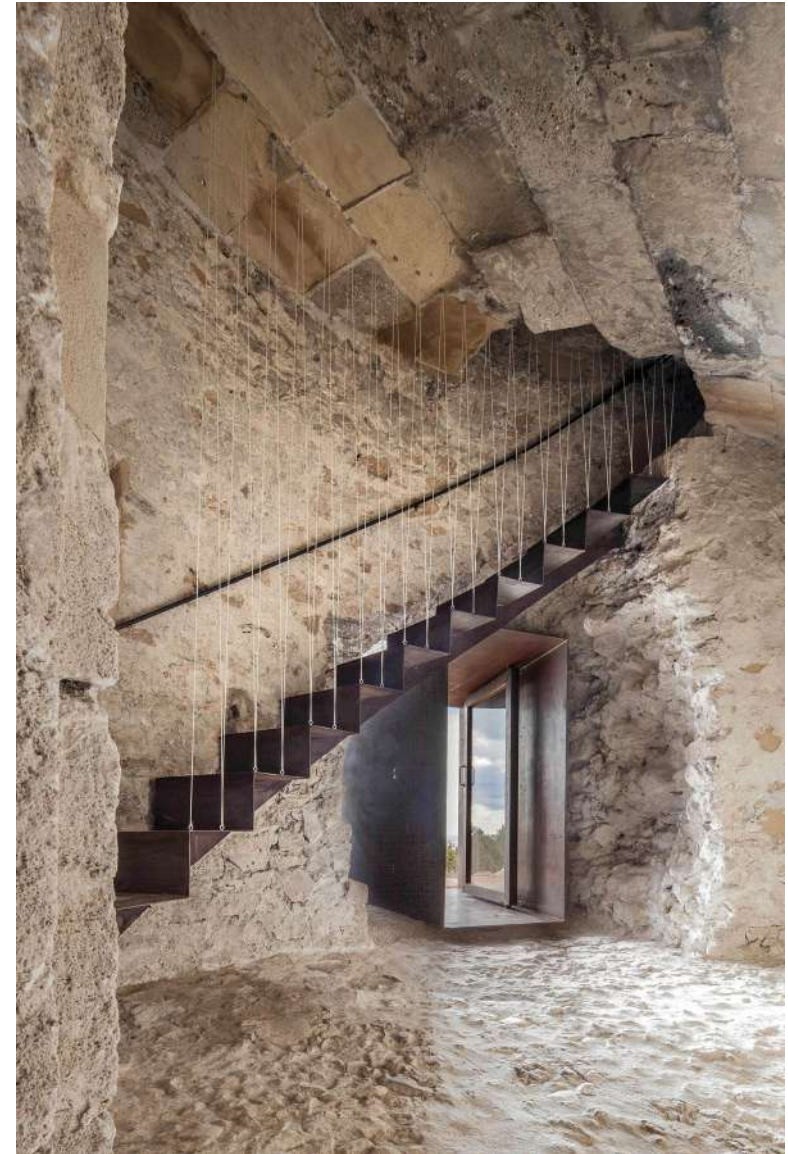
Fotografia 1 Mirador,
Riba de Saelices,
Guadalajara, 2007
Autor: Montse Zamorano
Font: DIVISARE

Fotografia 2 Mirador,
Riba de Saelices,
Guadalajara, 2007
Autor: Montse Zamorano
Font: DIVISARE

Mirador. Restauració d'una torrassa àrab.

Riba de Saelices, Guadalajara, 2007

Arquitectes: Iñáquicarnicero, Virseda&Vila

Fotografia 1 Mirador,
Riba de Saelices,
Guadalajara, 2007
Autor: Montse Zamorano
Font: DIVISARE

Fotografia 2 Mirador,
Riba de Saelices,
Guadalajara, 2007
Autor: Montse Zamorano
Font: DIVISARE

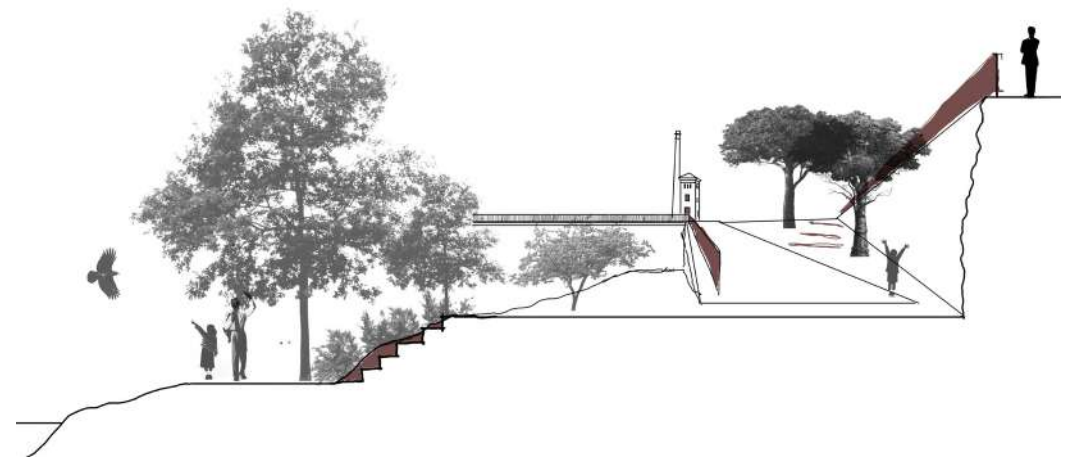
EL DETALL CONSTRUCTIU AL LLARG DEL RECORREGUT

Aquest últim capítol, a mode de conclusió, parla de l'arquitectura compartida al llarg del recorregut. M'agradaria fer una última reflexió sobre la importància d'un projecte global de recuperació de la llera del riu que es visibilitzi com a un projecte únic.

La proposta global presentada en aquest llibre no només consisteix en la restauració dels espais del riu, sinó en una recuperació de la identitat industrial i el paisatge fluvial que implica. Aquestes construccions industrials s'han abandonat més al llarg del temps, creant una degradació del seu entorn. Veig com a necessitat fer evident el

recorregut de la indústria com una sola arquitectura que vol reivindicar aquesta recuperació de la història industrial. Que vol deixar en evidència que una nova arquitectura ha salvat la vella, i que ara ens torna a explicar la història de Sallent a través d'un nou passeig o camí que integra i respecta la natura com a eix connector.

La repetició dels elements constructius al llarg d'aquesta nova connexió crea una arquitectura que vol alimentar una sensibilització per la conservació del patrimoni i la memòria col·lectiva que s'hi conserva.

Els meus sincers agraïments als meus companys Sergi Tomàs, Silvia Martínez i Beatriz Domínguez amb els que hem desenvolupat el projecte de la Fàbrica Vella.

Gràcies també al nostre tutor Roger Sauquet i els altres professors del màster per guiar-nos al llarg del curs.

Un especial agraïment a l'Alcalde i l'Ajuntament de Sallent per l'oportunitat que ens han donat amb l'encàrrec d'aquest projecte de restauració de les lleres del riu.

BIBLIOGRAFIA:

BATLLE, Enric. *El jardín de la metrópoli. Del paisaje romántico al espacio libre para una ciudad sostenible*. Gustavo Gili, Barcelona, 2011

AGUILAR CIVERA, Inmaculada. *Arquitectura industrial, concepto, método y fuentes*. Diputación de Valencia, Valencia, 1998. p. 160-203

BENITO DEL POZO, Paz. *Patrimonio industrial y cultura del territorio*. Boletín de la AGE, Madrid, 2002, núm.34, p. 213-227

ROSELL, Quim, *Después de afterwards. Rehacer paisajes*, Gustavo Gili, Barcelona, 2001

